

Startnotitie

Programma Buitengebied en MER

Van omgevingsvisie naar omgevingsplan

31 januari 2023

Leeswijzer.....	4
Voor de snelle lezer	4
1. Waaron een programma buitengebied?	5
2. Waaron een MER en passende beoordeling	6
3. Het programma	8
3.1. Wat is een programma?.....	8
3.2. Relatie met de omgevingsvisie en het omgevingsplan	8
3.3. Zelfbindend	8
3.4. Inwerkingtredingsdatum Omgevingswet.....	9
4. Wat willen we bereiken?	10
4.1. Doelstelling	10
4.2. Beoogd resultaat.....	10
4.3. Inhoudelijke Afbakening – wat doen we wel?	10
4.4. Inhoudelijke Afbakening – wat doen we niet?	11
4.5. Digitale afbakening	12
4.6. Plangebied	13
5. Het proces	15
5.1. Te zetten stappen tot aan de vaststelling.....	15
5.2. Rollen Raad en college	16
5.3. Interne afstemming	17
5.4. Participatie	19
6. Financiën.....	20
BIJLAGE 1 Begrippenlijst.....	21
BIJLAGE 2 Samenhang verschillende instrumenten Omgevingswet.....	23
BIJLAGE 3 Relevante teksten uit de omgevingsvisie	24

LEESWIJZER

Deze startnotitie beschrijft de aanpak voor opstellen van het programma buitengebied. Voor het programma is een milieueffectrapportage en passende beoordeling noodzakelijk.

De Hoofdstukken 1 en 2 lichten toe waarom we een programma opstellen en waarom een MER en passende beoordeling noodzakelijk zijn.

Hoofdstuk 3 gaat nader in op het instrument programma: wat is het, hoe verhoudt het programma zich tot andere instrumenten, wat is de juridische betekenis en hoe zit het met de inwerkingtreding van de Omgevingswet.

In hoofdstuk 4 beschrijven we wat als opdracht willen bereiken. Daarbij gaat het om de afbakening van het project. Het gaat om het doel, het resultaat, wat willen we wel en wat willen we niet doen. Hoe kijken we aan tegen de digitale opgave en tot slot wat is het plangebied.

Hoofdstuk 5 geeft inzicht in het proces om tot vaststelling te komen. Welke stappen zetten we, wat is de rol van raad college, hoe betrekken we onze organisatie. Ook geven we een korte aanzet voor het nader uit te werken participatie- en communicatieplan.

Hoofdstuk 6 gaat kort in op de financiën.

3 bijlagen geven nadere achtergrondinformatie bij deze startnotitie.

VOOR DE SNELLE LEZER

De snelle lezer kan deze startnotitie doornemen aan de hand van de kopjes in de groene balken. Deze vormen de structuur van dit document. De **vet groen gemarkeerde zinnen onder deze kopjes en de groene tabellen geven de essentie van dit document weer**. Door deze groen gemarkeerde teksten te lezen krijgt de snelle lezer vlot indruk van de belangrijkste punten van dit document.

1. WAAROM EEN PROGRAMMA BUITENGEBIED?

Op 1 januari 2024 treedt naar verwachting de Omgevingswet in werking. Vanaf dat moment worden de geldende bestemmingsplannen van rechtswege het zogenaamde tijdelijk omgevingsplan van de gemeente Heerenveen. Wij hebben tot en met 2029 de tijd om deze plannen om te zetten naar het nieuwe gemeentedeekkende omgevingsplan. Onze gemeenteraad stelde op 27 januari 2022 de Startnota omgevingsplan vast. Daarmee stelde de raad ook een stapsgewijze aanpak van de transitie van het tijdelijk omgevingsplan naar het nieuwe omgevingsplan vast. Eén van de deelgebieden die we als eerst oppakken is het buitengebied van Heerenveen. Daarmee gaan we niet direct aan de slag. Een belangrijke stap die wij eerst zetten is het opstellen van een omgevingsprogramma voor het buitengebied. Wat een programma is leggen we later uit.

Er is een **aantal redenen** waarom we een programma voor het buitengebied opstellen.

1. De **omgevingsvisie** die onze gemeenteraad op 8 juli 2021 vaststelde. In de omgevingsvisie staat over het programma buitengebied onder andere het volgende:

“Het beleid voor het buitengebied van onze gemeente is op dit moment voor een belangrijk deel vastgelegd in drie verouderde bestemmingsplannen uit de voormalige gemeenten Heerenveen, Boarnsterhim en Skarsterlân. Daarnaast is de notitie Harmonisatie bestemmingsplannen Buitengebied (gemeentelijke herindeling 2014) opgesteld om te voorkomen dat er binnen de huidige gemeente beleidsverschillen ontstaan.”

“Ten behoeve van het op te stellen Omgevingsplan wordt in het Programma Buitengebied het bestaande beleid geactualiseerd.”

2. De startnota omgevingsplan die onze gemeenteraad op 27 januari 2022 vaststelde is een tweede reden. **Via de startnota stelde de raad een stapsgewijze aanpak van de transitie van het tijdelijk omgevingsplan naar het nieuwe omgevingsplan vast.** We werken bij deze aanpak in stappen, gebiedsgewijs, naar het complete omgevingsplan voor de gemeente Heerenveen.

We starten het proces om een gemeentedeekkend omgevingsplan te maken met de kernen Akkrum-Nes en met het buitengebied. Via de pilot Akkrum-Nes die we in 2021 opstartten doen we waardevolle kennis en ervaring op met het maken van een omgevingsplan. Ook zijn we in 2022 gestart met de verdere verkenning van het instrument programma dat we willen inzetten als beleidsmatige onderlegger van het op te stellen omgevingsplan voor het buitengebied.

In het onderstaande overzicht staan de plannen en thema's waar we tot en met 2029 aan werken.

• Akkrum-Nes (pilot)	• Groene gebieden met bovenlokale betekenis
• Akkrum-Nes (omgevingsplan)	• Hoofdassen en infrastructuur
• Buitengebied	• Bedrijventerreinen
• Woongebieden Heerenveen	• Milieuregels Bruidsschat
• Heerenveen centrum	• Regels voor de fysieke leefomgeving uit de verordeningen
• Dorpen	
• Historische linten	

3. Als derde reden stellen we dat het gaat om een **complex deelgebied**. Traditioneel behoren de bestemmingsplannen buitengebied die we in Nederland nog actueel maakten onder de Wet ruimtelijke ordening tot de plannen die doorgaans de meeste tijd en aandacht vroegen. Dat heeft onder andere te maken met de vaak grote belangentegenstellingen en meervoudige complexe opgaven in het buitengebied. Ook is meestal sprake van een grote inventarisatie-opgave van functies en activiteiten. Wij verwachten dat deze aspecten bij het maken van een omgevingsplan niet anders zijn. Daarbij komt dat er nauwelijks tot geen goede voorbeelden zijn van omgevingsplannen die al geheel aansluiten bij de (geest van) Omgevingswet, laat staan voor een complex plangebied als het buitengebied. Het opstellen van een omgevingsplan voor het buitengebied is dus een proces dat veel tijd en aandacht vraagt en geeft daarmee aanleiding om vroeg te starten.
4. Voor de gemeente Heerenveen komt daar als vierde reden bij dat de gemeente Heerenveen al lange tijd met een **verouderd beleidskader** werkt. De geldende bestemmingsplannen buitengebied van de voormalige gemeenten zijn oud. Ook de beleidsnota harmonisatie buitengebied dateert al weer van 2014. Bovendien harmoniseert deze nota voornamelijk het beleid voor toe te laten bebouwing en is daarmee niet compleet voor de te regelen functies en activiteiten in het buitengebied. Daar komt verder bij dat Provinciale Staten in september 2022 de nieuwe provinciale omgevingsverordening vaststelden. Deze nieuwe verordening biedt meer beleidsruimte voor gemeenten dat plek kan krijgen in het omgevingsplan. Omdat we dus werken met een verouderd beleidskader moeten we voor veel functies en activiteiten in het buitengebied beleid harmoniseren of nieuwe beleidskeuzes maken.

Tot slot wijzen we erop dat op dit moment het landelijk gebied en de agrarische sector in het bijzonder onder een vergrootglas liggen. De beleidsontwikkelingen op rijksniveau en provinciaal niveau laten zien: **het landelijk gebied staat voor grote uitdagingen die naar verwachting leiden tot een landbouwtransitie en transformatie van het landelijk gebied.**

De landbouwsector is, als grootste gebruiker en beheerder van het landelijk gebied, een onmisbare schakel om terug te keren naar een robuust en veerkrachtige natuurlijk (voedsel)systeem. Het kabinet stelt daarbij dat de landbouwsector een duurzaam perspectief (20-30 jaar) geboden wordt. Het Rijk werkt daaraan door het sluiten van een landbouwakkoord (voorjaar 2023) en geeft provincies opdracht te werken aan de provinciale uitwerking van het Nationaal Programma Landelijk Gebied. In onze provincie is daarvoor het proces voor het Fries Programma Landelijk Gebied gestart (FPLG) dat rond de zomer afgerond wordt. Verder worden gerichte gebiedsplannen voor gebieden nabij stikstofgevoelige Natura2000 gebieden opgesteld. Daarnaast stelt het Rijk dat water en bodem sturend moeten worden in de ruimtelijke ordening. Het Wetterskip werkt dat dit jaar uit in haar Blauwe Omgevingsvisie (BOVI).

Kernwoorden voor de aanpak van het landelijk gebied zijn integrale benadering met aandacht voor bodem, water, klimaat, natuur. Met het gebiedsproces Aldeboarn-De Deelen deden wij al ervaring op met een dergelijke aanpak. Deze kennis en ervaring zullen wij ook inbrengen in de uitwerking van het programma buitengebied.

In de geschetste dynamische context **stelt de gemeente Heerenveen een programma op dat recht doet aan de ambities van de omgevingsvisie, maar zeker ook oog heeft voor de hiervoor geschetste ontwikkelingen zoals het FPLG en BOVI.**

2. WAAROM EEN MER EN PASSENDE BEOORDELING?

Bij het opstellen van een programma of omgevingsplan moeten we steeds afwegen of een plan-milieueffectrapport (MER¹) nodig is. Bij deze afweging stellen we ons de vragen of sprake is van:

1. kaderstelling (in dit geval voor activiteiten in het buitengebied);
2. een passende beoordeling in verband met mogelijk significante gevolgen voor Natura-2000 gebieden.

Aan de hand van voorgaande vragen stellen we vast dat:

1. het programma een beleidsmatig kaderstellend karakter krijgt voor bescherming en ontwikkeling van waarden en activiteiten in het buitengebied.
2. in (De Deelen) en om (o.a. Sneekermeeergebied, Van Oordt's Mersken, Alde Feanen) Heerenveen zich een aantal Natura-2000 gebieden bevindt. We verwachten dat het programma indirect en het daaropvolgende omgevingsplan direct ruimte biedt voor ontwikkelingen die effect kunnen hebben op nabijgelegen Natura-2000 gebieden. Wij denken daarbij aan de ontwikkeling van agrarische bedrijven waarbij het kan gaan om doorontwikkelen van agrarische bedrijven, waaronder extensivering. Het kan gaan om verbreden van activiteiten of omschakelen naar andere vormen van landbouw. Maar het kan ook gaan om functieverandering van voormalige agrarische bedrijven, ontwikkeling van recreatie en mogelijkheden voor nieuwe woonerven en agrarische erven. Dit maakt dat een passende beoordeling noodzakelijk is.

De conclusie is dat voor het programma buitengebied **een MER noodzakelijk is op basis van het kaderstellende karakter van het programma buitengebied en de noodzakelijke passende beoordeling voor diverse Natura-2000 gebieden**. Het opstellen van het programma start en gaat gepaard met een milieueffectrapportage (m.e.r).

¹ Voor Milieueffectrapport gebruiken we de afkorting MER, Voor milieueffectrapportage (de procedure) gebruiken we de afkorting m.e.r.

3. HET PROGRAMMA

3.1. WAT IS EEN PROGRAMMA?

Deze startnotitie richt zich, naast het MER en de passende beoordeling, op het opstellen van een zogenaamd vrijwillig programma voor het buitengebied. Naast vrijwillige programma's kan er ook sprake zijn van verplichte programma's. Voor de gemeente Heerenveen is dat (nog) niet aan de orde.

Het **programma is één van de kerninstrumenten van de omgevingswet** en maakt deel uit van de beleidscyclus die de Omgevingswet introduceert. Een korte toelichting over de beleidscyclus staat in bijlage 2. De wettelijke grondslag van het omgevingsprogramma ligt in artikel 3.5a van de Omgevingswet. Daarin staat dat een programma voor één of meer onderdelen van de fysieke leefomgeving een uitwerking van het te voeren beleid voor de ontwikkeling, het gebruik, het beheer, de bescherming of het behoud daarvan bevat. Verder kunnen in het programma maatregelen staan om aan één of meer omgevingswaarden te voldoen of om één of meer andere doelstellingen voor de fysieke leefomgeving te bereiken.

Voor een programma stelt de Omgevingswet geen eisen over vorm en inhoud.

3.2. RELATIE MET DE OMGEVINGSVISIE EN HET OMGEVINGSPLAN

Het programma buitengebied zien we als een nadere uitwerking van de meer abstracte omgevingsvisie. Zo gebruiken we het programma als **tactisch en operationeel instrument tussen het strategisch beleid van de omgevingsvisie en de juridisch bindende uitwerking in het omgevingsplan**. Bij het opstellen van het omgevingsprogramma is het **belangrijk dat de nadere uitwerking in het programma niet in strijd is met de uitgangspunten van de omgevingsvisie**. Als het opstellen van het programma leidt tot nieuwe inzichten die afwijken van de omgevingsvisie kan dat aanleiding geven om de omgevingsvisie aan te passen.

3.3. ZELFBINDEND

Net als de omgevingsvisie is het programma een zelfbindend document. **Het programma bindt alleen de overheid die het vaststelt**. In dit geval dus het college. Dat het programma zelfbindend is betekent ook dat inwoners en organisaties er geen rechten aan kunnen ontleen. **Bezwaar en beroep bij de rechter is niet mogelijk**. De **mogelijkheid bestaat wel om zienswijzen in te dienen op het ontwerp-programma en op het ontwerp-Milieueffectrapport** dat wij opstellen. Dat het programma zelfbindend is betekent overigens niet dat het college daar vrij, naar eigen inzicht mee kan omgaan. Het college moet zich houden aan de opgenomen beleidslijnen en uitgangspunten die in het programma staan. Het **college kan gemotiveerd van het programma afwijken**.

3.4. INWERKINGTREDINGSDATUM OMGEVINGSWET

De inwerkingtreding van de Omgevingswet werd meerdere keren uitgesteld. De nieuwe datum waar we op rekenen is 1 januari 2024. Ook deze datum staat niet absoluut vast. Deze **onzekerheid van de inwerkingtredingsdatum is geen reden om het werken aan het programma uit te stellen**. De keuzes die we gaan maken zijn fundamenteel en nodig voor het toekomstige regels voor het buitengebied. Het opstellen van het programma zal bovendien nog veel tijd vragen.

Als de Omgevingswet opnieuw uitgesteld wordt dan kunnen we, onafhankelijk van de definitieve datum, het programma vaststellen vóór de inwerkingtreding van de Omgevingswet. Het document kunnen we ook als programma gebruiken zoals de Omgevingswet dat voorschrijft. Dit noemen we een **anticiperend programma**. Artikel 4.11 van de Invoeringswet Omgevingswet maakt dit mogelijk mits we aan onderstaande eisen voldoen:

- we stellen het programma vast op of na 23 maart 2016;
- het programma voldoet aan de beschrijving van het programma in artikel 3.5 Ow;
- het college van burgemeester stelt het programma vast;
- het programma voldoet aan de regels over de milieueffectrapportage (m.e.r.). Indien m.e.r. van toepassing is, dan is ook afdeling 3.4 Awb van toepassing.

Wij (gaan) voldoen aan deze eisen.

4. WAT WILLEN WE BEREIKEN?

4.1. DOELSTELLING

Voor het programma buitengebied gebruiken we de volgende doelstelling:

Het programma buitengebied heeft een beleidsmatig kaderstellend karakter en richt zich op de aanwezige en nieuwe functies en (milieubelastende) activiteiten en belangrijke thema's in het buitengebied. Daarbij baseert het programma zich op de gestelde gebiedsgerichte doelen uit de omgevingsvisie en vult deze verder aan waar nodig.

4.2. BEOOGD RESULTAAT

Het Programma buitengebied is een programma waarbij we in ieder geval:

- **duidelijke, richtinggevende beleidskaders voor de activiteiten en functies in het buitengebied** opschrijven die we later efficiënt kunnen vertalen in regels en de kaart van het omgevingsplan voor het buitengebied;
- de vigerende bestemmingsplannen en de Nota harmonisatie buitengebied (2014) analyseren om de huidige (on)mogelijkheden in beeld te hebben;
- de omgevingsvisie Heerenveen en de relevante geldende sectorale beleidsnota's als basis gebruiken;
- de ruimte hebben onderzocht en waar nodig benut die de nieuwe Provinciale Omgevingsverordening Fryslân 2022 ons biedt, en
- rekening houden met de landelijke en provinciale ontwikkelingen rondom de stikstofaanpak in brede zin, het nationale landbouwakkoord en de uitkomsten van de aanpak voor het Fries Programma Landelijk Gebied (FPLG) en de Blauwe Omgevingsvisie (BOVI) van het Wetterskip Fryslân.

4.3. INHOUDELIJKE AFBAKENING – WAT DOEN WE WEL?

Het omgevingsprogramma bouwt verder op de ingezette koers van de omgevingsvisie voor het buitengebied: **“Versterken van de kwaliteit en veerkracht van het landelijk gebied”**. De Omgevingsvisie stelt dat de gemeente *“(binnen voorwaarden) meer ruimte wil bieden voor:*

- *Verplaatsing van agrarische bedrijven (in relatie tot verbetering van het landschap of het oplossen van milieuknelpunten);*
- *Agrarische innovaties (in relatie tot dierenwelzijn, kringlooplandbouw en natuur inclusieve landbouw);*
- *Energieopwekking bij agrarische bedrijven;*
- *Nevenactiviteiten bij agrarische bedrijven, zoals ondergeschikte detailhandel en aan-huis-verbonden beroepen;*
- *Het verlenen van (mantel)zorg;*
- *Uitbreiding van recreatieve functies.”*

De omgevingsvisie geeft ook aan dat voor verschillende onderwerpen een nadere uitwerking wenselijk is. Dat geldt in ieder geval voor de zogenaamde **“Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving”**. Deze kwaliteitsimpuls, naar Overijssels voorbeeld, moet een methode worden om grote ontwikkelingen in het landschap gepaard te laten gaan met

investeringen in het landschap. Verder noemt de omgevingsvisie dat we mogelijkheden voor vrijkomende agrarische bedrijven verder uitwerken, waaronder een ruimte-voor-ruimte regeling.

De belangrijkste passages uit de omgevingsvisie over het buitengebied hebben we samengevat in bijlage 3 bij deze startnotitie.

Waar nodig voeren we inventarisaties uit op gebiedsniveau (bijvoorbeeld geomorfologie, natuurgebieden etc.) en sectorniveau (bijvoorbeeld aard en aantallen (agrarische) bedrijven. Het MER zal daar een belangrijke rol in spelen.

De volgende onderwerpen komen in het programma in ieder geval aan de orde:

- (on)mogelijkheden voor grondgebonden en niet-grondgebonden agrarische bedrijven (waaronder ook functieverbreiding en innovatiemogelijkheden)
- (on)mogelijkheden voor agrarisch verwante bedrijven (zoals loonwerkbedrijven);
- (on)mogelijkheden voor vrijkomende agrarische bedrijven;
- (on)mogelijkheden voor niet-agrarische bedrijven (zoals detailhandel, horeca en maatschappelijke en zakelijke dienstverlening);
- (on)mogelijkheden voor wonen;
- (on)mogelijkheden voor verblijfsrecreatie en dagrecreatie;
- (on)mogelijkheden voor duurzame energieopwekking;
- (on)mogelijkheden voor duurzaam bodem- en waterbeheer;
- bescherming en ontwikkeling van cultureel erfgoed en archeologie;
- bescherming en ontwikkeling van natuur en landschap;
- stimuleren van gezondheid en veiligheid
- Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving.

4.4. INHOUDELIJKE AFBAKENING – WAT DOEN WE NIET?

In het programma werken we **geen nieuw beleidskader uit voor het uiterlijk van bouwwerken (welstand)**.

In het kader van het programma voeren we **geen inventarisatie uit voor gemeentelijke monumenten** voor de gebiedsdelen van de voormalige gemeenten Boarnsterhim en Skarsterlân. die nog niet zijn geïnventariseerd. Daarvoor starten we een afzonderlijk project op.

Voor het programma voeren we **geen gedetailleerde locatie-inventarisatie** uit van (milieubelastende) activiteiten. Deze inventarisatie vormt onderdeel van de separate opdracht voor het opstellen van het omgevingsplan voor het deelgebied buitengebied.

De Omgevingswet biedt gemeenten de mogelijkheid om via omgevingswaarden kwaliteitseisen vast te leggen voor onderdelen van de fysieke leefomgeving, waar Rijk of provincie geen omgevingswaarden voor hebben vastgesteld, zoals bijvoorbeeld lichthinder in het buitengebied. Vastgestelde omgevingswaarden zijn vooral gericht op de overheid en schept de verplichting om de waarden te monitoren en het vaststellen van een programma om de omgevingswaarde (vaak de staat van de kwaliteit op een bepaalde plek) te halen. Wij gaan ervan uit dat we als gemeente voorsnog **geen eigen omgevingswaarden** gaan vaststellen. De Omgevingswet biedt gemeenten ook de mogelijkheid om maatwerk te leveren voor een aantal milieunormen zoals geur en geluid. Of en in hoeverre we van deze mogelijkheid gebruik gaan maken, wordt op dit moment in het kader van de pilot voor Akkrum-Nes nader onderzocht. De Omgevingsvisie is daarbij het uitgangspunt.

4.5. Digitale afbakening

De omgevingsvisie en omgevingsplan zijn in de toekomst te raadplagen via het landelijk Omgevingsloket van het Digitale Stelsel Omgevingswet (DSO). Hoewel niet verplicht kunnen we ook het omgevingsprogramma via het Omgevingsloket raadpleegbaar maken. Dat betekent wel dat we bij de start van het programma bij de opbouw en indeling van het programma stil moeten staan en de juiste keuzes moeten maken om het document goed raadpleegbaar te maken.

Wij willen de digitale raadpleegbaarheid van het Omgevingsloket volop benutten.

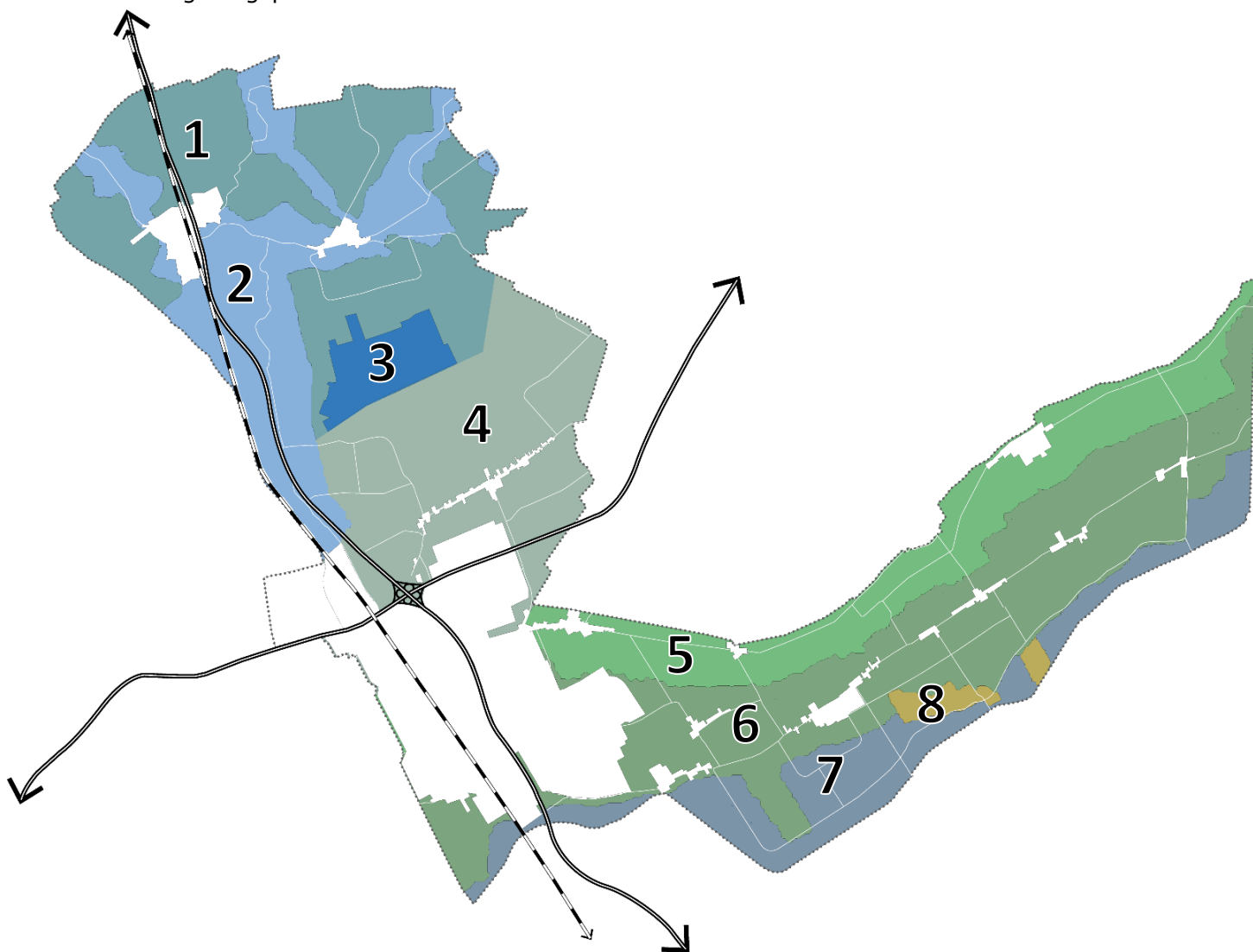
Daarom zetten wij in op een omgevingsprogramma dat voldoet aan de landelijk geldende standaarden die gelden voor omgevingsdocumenten (TPOD).

4.6. PLANGEBIED

Het buitengebied bakenen we af aan hand van de deelgebieden die onderscheiden zijn in de omgevingsvisie. In de omgevingsvisie is het deelgebied buitengebied nader uitgewerkt in gebieden op basis van landschapstype te weten:

1. Veenweidegebied;	5. Hoogveenontginning;
2. Beekdal van de Boorne en de Dracht;	6. Woudontginning;
3. De Deelen;	7. Beekdal Tjonger;
4. Veenpolders	8. Heideontginningen

Samen vormen deze deelgebieden het plangebied. Onderstaande kaart laat het plangebied zien. De genoemde deelgebieden kunt u herkennen aan de nummers en verschillende kleuren. Grofweg beslaat het buitengebied het hele gemeentelijk grondgebied exclusief de bebouwde kom van kernen, linten, bedrijventerreinen en het landgoederenlandschap rond Oranjewoud aan de zuidwestkant en het natuur- en recreatiegebied De Heide aan de zuidoostkant van de kern Heereveen. Ook de snel- en spoorwegen vallen buiten het plangebied. Deze verwerken we later via het deelgebied Hoofdassen en infrastructuur in het omgevingsplan.

Figuur 1 Afbakening plangebied

5. HET PROCES

5.1. TE ZETTEN STAPPEN TOT AAN DE VASTSTELLING

Om het programma vast te stellen zetten gaan we aan de slag met onderstaande stappen.

1. De eerste stap is het opstellen en aanbieden van deze **startnotitie** aan college en raad in het *eerste kwartaal van 2023*.
2. In het eerste kwartaal werkt de projectgroep het offerte- en opdrachttraject uit voor de **opdracht** voor:
 - het opstellen van een **Notitie Reikwijdte en Detailniveau**;
 - een **passende beoordeling** voor Natura 2000 gebieden, en
 - het **MER**.

In deze periode willen wij een bureau opdracht verlenen voor bovenstaande documenten. In deze fase werken we de participatie- en communicatiestappen concreter uit in overleg met het externe bureau.

3. Na gunning van de opdracht voor het MER **stellen we samen met het ingehuurd bureau de Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) op** dat nodig is voor de m.e.r.-procedure. De NRD markeert de start van de m.e.r.-procedure en beschrijft de gewenste inhoud van het milieueffectrapport.
4. Over de NRD **vragen we een toetsingsadvies van de commissie MER** en bieden we **gelegenheid om een zienswijze** in te dienen. We streven ernaar deze fase in het derde kwartaal van 2023 af te ronden. Gelet op het belang van deze notitie willen wij de raad consulteren om te vernemen waar zijn grootste belangen en voorkeuren liggen.
5. De **passende beoordeling** die we moeten opstellen voor het Natura2000 gebied De Deelen en mogelijk ook voor een aantal omliggende Natura 2000 gebieden nemen we mee in het m.e.r.-onderzoek. Dit vormt onderdeel van de opdracht aan een extern bureau.
6. De **passende beoordeling, het milieu-effectrapport en het programma stellen we samen op zodat we de stukken gelijktijdig als ontwerp ter inzage kunnen leggen**. Iedereen kan dan tegen deze stukken een **zienswijze** indienen bij het college. In deze belangrijke fase willen wij wederom de raad consulteren rondom fundamentele keuzes die we moeten maken. Deze stap zetten we in het eerste kwartaal van 2024.
7. Het **ontwerp-MER sturen we voor toetsingsadvies aan de commissie-m.e.r.**
8. Na beantwoording en verwerking van de zienswijzen en het toetsingsadvies kan het **college het programma vaststellen**. Dit willen we voor de zomer van 2024 afronden.

Het tijdspad ziet er op hoofdlijnen als volgt uit:

TIJDSPAD	(DEEL) PRODUCT	COLLEGE	RAAD
Q1 2023	Startnotitie	Vaststellen	Vaststellen
Q1 2023	Inkoop/gunning	Vaststellen	Nvt
Q3 2023	NRD	Publiceren en Vaststellen	Consulteren/ Informeren
Q3 2023	Toetsingsadvies commissie MER &	Ter kennisname/ verwerking	Informeren
Q1 2024	Passende beoordeling	Vaststellen	Informeren
Q1 2024	MER & ontwerp-programma	Publiceren	Consulteren/ Informeren
Q2 2024	Toetsingsadvies commissie MER	Ter kennisname/ verwerking	Informeren
Q2 2024	Programma	Vaststellen	Informeren

5.2. ROLLEN RAAD EN COLLEGE

De raad stelt de hoofdlijnen van het beleid vast met de Omgevingsvisie en laat de uitwerking daarvan over aan het college. Het **college stelt het programma buitengebied vast** (artikel 3.4 Omgevingswet).

Wanneer er geen duidelijke kaders zijn vastgesteld voor de uitwerking van een programma of er behoefte ontstaat aan een nieuw programma, kan het college de benodigde kaders 'ophalen' bij de raad. Bijvoorbeeld door het vaststellen van een startnotitie of door een (gedeeltelijke) actualisatie van de Omgevingsvisie. In het geval van het programma buitengebied legt het college deze startnotitie voor aan de raad. Het is overigens niet de bedoeling dat de raad verder buitenspel staat tijdens het proces van het opstellen van het omgevingsprogramma. Het **college wil de raad periodiek informeren over de voortgang en de belangrijke tussenproducten**. Ook zal het college de **raad consulteren bij dilemma's of belangrijke keuzes die ontstaan**. Tot slot **nodigt het college raadsleden uit als toevoerder bij participatiebijeenkomsten** voor inwoners, ondernemers en belangenorganisaties.

5.3. INTERNE AFSTEMMING

Voor interne afstemming werken we met een compact projectteam en een bredere werkgroep.

Projectteam

Het projectteam komt in eerste instantie wekelijks bij elkaar en streeft onder aansturing van de projectleider het beoogde projectresultaat na. Het projectteam stelt de startnotitie op en geeft vervolgens richting aan inhoud en proces en beoordeelt concept-voorstellen van het adviesbureau die gerelateerd zijn aan het MER en zet waar nodig vragen/werkzaamheden uit binnen en eventueel buiten de organisatie. Op basis van het MER en parallel aan het opstellen van het MER stelt het projectteam het programma op.

Het projectteam is compact om slagvaardig te kunnen opereren. Het projectteam ondersteunt de projectleider in de advisering richting bestuurlijk en ambtelijk opdrachtgever, college en raad en is betrokken bij het inkoopproces om een extern bureau te werven. Ook leveren de leden van het projectteam een inhoudelijke bijdrage aan het opstellen van het programma. Het projectteam bestaat uit een projectleider, een juridisch planoloog, een juridisch planoloog met kennis van MER en beleidsmedewerkers ruimtelijke ordening. De projectgroep wordt op afroep ondersteund door een medewerker communicatie (vast agendalid) en door administratieve ondersteuning.

Werkgroep

De werkgroep kent een bredere samenstelling van collega's en heeft als doel om te klankborden over de geleverde tussenproducten of tussentijds te discussiëren over belangrijke dilemma's. De werkgroep is ook van belang om het brede draagvlak voor het uiteindelijke programma buitengebied te krijgen. De werkgroep bestaat uit minimaal één vertegenwoordiger van de beleidsvelden die een plek hebben in het programma.

De volgende tabel laat zien welke disciplines we intern betrekken.

Discipline	Projectgroep	Werk- groep
RO (projectleider)	x	x
RO-beleid	x	x
RO-juridisch	x	x
RO-juridisch (MER)	x	x
Communicatie	x	x
Economische zaken	x	x
Groen/natuur/landschap	x	x
Milieu (Geluid, Geur, EV)		x
Bodem		x
Water		x
Verkeer		x
Stedenbouw		x
Recreatie en toerisme		x
Duurzaamheid		x
Cultuurhistorie en Erfgoed		x
Gezondheid		x
Vergunningverlener omgevingsvergunningen		x
(Juridisch) handhaver RO		x
Financiën		x

5.4. PARTICIPATIE

De Omgevingswet stelt dat we voor het programma bij de besluitvorming moeten motiveren op welke wijze we inwoners en andere partijen betrokken hebben. Het is vooral ook onze eigen ambitie dat wij bij nieuw beleid onze inwoners, ondernemers en organisaties willen betrekken. Dat betekent dat we over het op te stellen programma buitengebied **het goede gesprek gaan voeren met belanghebbenden en belangstellenden buiten onze organisatie (participatie).**

Voor het opstellen van dit programma buitengebied willen we samenwerken met onze inwoners, ondernemers, maatschappelijke- en belangenorganisaties, ketenpartners en een aantal medeoverheden.

De volgende partijen betrekken we in ieder geval actief bij het opstellen van het MER en het programma:

- **Samenleving Heerenveen:**

Zoals inwoners en ondernemers als agrariërs en toeristisch-recreatieve ondernemers in de gemeente Heerenveen. Lokale belangenorganisaties zoals LTO Noord afdeling Heerenveen, Ondernemerskring Heerenveen en de dorpsbelangenorganisaties.

- **Medeoverheden:**

Zoals Provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân en aangrenzende gemeenten.

- **Ketenpartners**

Zoals Veiligheidsregio, Brandweer, FUMO, GGD en Hûs en Hiem.

- **Friese belangenorganisaties**

Zoals Friese Milieufederatie, Stichting Beekdal Koningsdiep, Staatsbosbeheer en Fryske Gea.

Voor het betrekken van in ieder geval de bovenstaande partijen **werken we een participatie- en communicatieplan uit** waarin we te betrekken partijen, doelen, mate van invloed, middelen en methodes en aanpak verder concreet maken.

6. FINANCIËN

Voor 2023 stelde de raad budget beschikbaar voor het opstellen van omgevingsplannen. Het opstellen van het programma buitengebied is een essentiële stap in de voorbereiding van het opstellen van het omgevingsplan voor het deelgebied buitengebied. **Het beschikbaar budget is toereikend om het programma op te stellen.**

Bruidsschat	De bruidsschat is een bijzonder deel van het overgangsrecht van de Omgevingswet. Veel rijksregels verhuizen naar lokale regels zoals regels op het gebied van geur, horeca of lozingen van huishoudens. Omdat niet alle gemeenten en waterschappen al deze onderwerpen in één keer in het omgevingsplan of waterschapsverordening kunnen verwerken stelt de rijksoverheid een pakket regels samen dat automatisch onderdeel uitmaakt van het omgevingsplan of de waterschapsverordening. Deze regels heten de bruidsschat. Gemeenten en waterschappen krijgen door de bruidsschat de tijd om zelf een afweging te maken óf en hoe ze deze onderwerpen willen regelen in het omgevingsplan of waterschapsverordening.
Fysieke leefomgeving	Het begrip fysieke leefomgeving bepaalt tot waar de omgevingswet geldt. Wanneer er geen sprake is van fysieke leefomgeving, dan is de omgevingswet niet van toepassing. Een afgebakende definitie van de fysieke leefomgeving is er niet. Wel staat in de wet een opsomming van onderdelen die in ieder geval onder de fysieke leefomgeving vallen: bouwwerken, infrastructuur, water, watersystemen, bodem, lucht, landschappen, natuur, cultureel erfgoed, werelderfgoed.
Grondgebonden agrarische bedrijven	Een agrarisch bedrijf dat (nagenoeg) geheel afhankelijk is van de agrarische grond als productiemiddel. Deze agrarische grond dient te behoren tot het bedrijf of de bedrijfsvoering van het bedrijf. Grondgebonden bedrijven zijn in ieder geval: akkerbouw-, fruitteelt- en vollegrondstuinbouwbedrijven en boomteeltbedrijven, waarvan de bomen rechtstreeks in de grond zijn geplant. Melkveebedrijven zijn doorgaans ook grondgebonden.
Milieueffectrapport (mer)	Een milieueffectrapport wordt opgesteld bij activiteiten en projecten die mogelijk belangrijk nadelige gevolgen voor het milieu hebben.
Milieueffectrapportage (m.e.r.)	Milieueffectrapportage brengt de milieugevolgen van een plan in beeld voordat daarover een besluit wordt genomen. De onderzoeksresultaten worden gepubliceerd in een milieueffectrapport.
Niet-grondgebonden agrarische bedrijven	Een agrarisch bedrijf waarvan de productie niet in overwegende mate afhankelijk is van het voortbrengend vermogen van onbebouwde grond in de directe omgeving van het bedrijf. niet-grondgebonden bedrijven zijn in ieder geval: intensieve veehouderijen, glastuinbouwbedrijven en gebouwgebonden teeltbedrijven en kwekerijen.

Omgevingsplan	Het omgevingsplan bevat algemene regels van de gemeente voor de fysieke leefomgeving. onder de omgevingswet heeft iedere gemeente 1 omgevingsplan
Omgevingsvisie	In de omgevingsvisie legt de gemeente haar ambities en beleidsdoelen voor de fysieke leefomgeving voor de lange termijn vast.
Omgevingswaarde	Omgevingswaarden zijn maatstaven voor de staat of kwaliteit van de fysieke leefomgeving of een onderdeel daarvan, of de toelaatbare belasting door activiteiten of toelaatbare concentratie of depositie van stoffen in de fysieke leefomgeving of een onderdeel daarvan, uitgedrukt in meetbare of berekenbare eenheden of andere objectieve termen. Een omgevingswaarde is één van de instrumenten waarmee overheden het beleid van een omgevingsvisie kunnen uitvoeren. Deze moet objectief zijn vast te stellen en meetbaar zijn. omgevingswaarden leggen de kwaliteit vast die gemeente, provincie of rijk voor de fysieke leefomgeving wil bereiken.
Operationeel	Aanpak of plan gericht op handelen op korte termijn om doelen te halen, ook dagelijks handelen
Passende beoordeling	Sommige projecten hebben mogelijk zeer negatieve gevolgen voor een natura 2000-gebied. Voor die projecten moet eerst een passende beoordeling plaatsvinden. Die beoordeling moet zekerheid geven dat het project de natuurlijke kenmerken van het natura 2000-gebied niet zal aantasten.
Strategisch	Aanpak of plan gericht op handelen op lange termijn (bijvoorbeeld 10-20 jaar) om doelen te halen
Tactisch	Aanpak of plan gericht op handelen op middellange (5-10 jaar) termijn om doelen te halen
Tijdelijk omgevingsplan	Vanaf de inwerkingtreding van de omgevingswet geldt het tijdelijk omgevingsplan. In het tijdelijke omgevingsplan zijn onder andere de bestaande bestemmingsplannen, beheersverordeningen, wijzigings- en uitwerkingsplannen en de bruidsschat opgenomen.

BIJLAGE 2 SAMENHANG VERSCHILLENDE INSTRUMENTEN OMGEVINGSWET

De Omgevingswet bevat verschillende instrumenten die worden gebruikt voor het realiseren van de doelstellingen uit de Omgevingswet en uit de gemeentelijke Omgevingsvisie. Rijk, provincie en gemeente leggen hun beleid op hoofdlijnen vast in een Omgevingsvisie. Zij werken dit uit in programma's en in juridische regels (AMVB's, Provinciale Verordening en omgevingsplan).

Voor de gemeente zijn de volgende (wettelijke) instrumenten van belang:

- De Omgevingsvisie voor het beleid op hoofdlijnen
- Programma's voor de uitwerking van het beleid voor thema's of gebieden
- Het Omgevingsplan voor de juridische regeling
- Omgevingsvergunningen voor het toestaan van activiteiten (onder voorwaarden)
- Toezicht en handhaving
- Monitoring en evaluatie (voor het meten van de voortgang en het toetsen van het doelbereik)

Deze instrumenten kunnen in een beleidscyclus worden geplaatst; beleidsontwikkeling, doorwerking, uitvoering en terugkoppeling (zie onderstaande figuur 3). Het idee is dus dat beleid en regelgeving regelmatig worden geëvalueerd en herzien.

Figuur 2 Beleidscyclus

BIJLAGE 3 RELEVANTE TEKSTEN UIT DE OMGEVINGSVISIE

De volgende pagina's bevatten een selectie van de belangrijkste passages voor het buitengebied. Deze betrekken wij bij het opstellen van het programma en omgevingsplan voor het deelgebied buitengebied. Let op! Dit is dus niet de volledige omgevingsvisie maar een selectie van de belangrijkste pagina's voor het op te stellen programma. De volledige omgevingsvisie kunt u inzien via de link: www.mijnkijkopheerenveen.nl

Omgevingsvisie Heerenveen 1.0

Naar een gezonde, ondernemende en duurzame gemeente in 2040

Vastgesteld 8 juli 2021

Samenvatting

De Omgevingsvisie geeft richting aan de toekomst van onze gemeente

De samenleving en de leefomgeving veranderen snel. In deze verandering is het goed om een gezamenlijk richtpunt te hebben en te bepalen wat onze ambities zijn. Wat voor gemeente willen we zijn? En hoe komen we daar?

Deze Omgevingsvisie bevat ons integrale beleid op hoofdlijnen voor de fysieke leefomgeving. In de visie staan de ambities, kernopgaven en de uitgangspunten van ons beleid voor de fysieke leefomgeving. Kortom; wat willen we bereiken in 2040? En wat gaan we daar voor doen tot 2030?

De Omgevingsvisie wordt vastgesteld door de gemeenteraad en is bindend voor de gemeente bij de uitwerking van nieuw beleid voor de fysieke leefomgeving.

De Omgevingsvisie is een dynamisch document. Ontwikkelingen gaan steeds sneller. Dit vraagt om een flexibele aanpak met de mogelijkheid visies en plannen aan te passen aan voortschrijdend inzicht. Na vaststelling wordt de visie regelmatig geëvalueerd en aangepast. De stip aan de horizon blijft daarbij hetzelfde, maar de route om er te komen wordt daarbij aangepast aan ontwikkelingen en nieuwe inzichten.

Onze stip aan de horizon voor 2040 kan als volgt worden samengevat:

Kern van de visie

“In 2040 is Heerenveen een gezonde, ondernemende en duurzame gemeente waar het prettig wonen, werken en recreëren is. We hebben ons onderscheidende profiel als (top)sportgemeente verder versterkt en verbreed. We koesteren de landschappelijke kwaliteit en diversiteit, de uitstekende bereikbaarheid en de (regionale) voorzieningen als reden om hier te wonen en te werken. En we zijn in 2040 een flink eind op weg om de gemeente samen met inwoners en bedrijven klimaatbestendig en klimaatneutraal te maken.”

De keuzes die de gemeente de komende jaren maakt en de samenwerkingen die we aan gaan, zijn ondersteunend aan deze ambities.

Het tot stand komen van de Omgevingsvisie

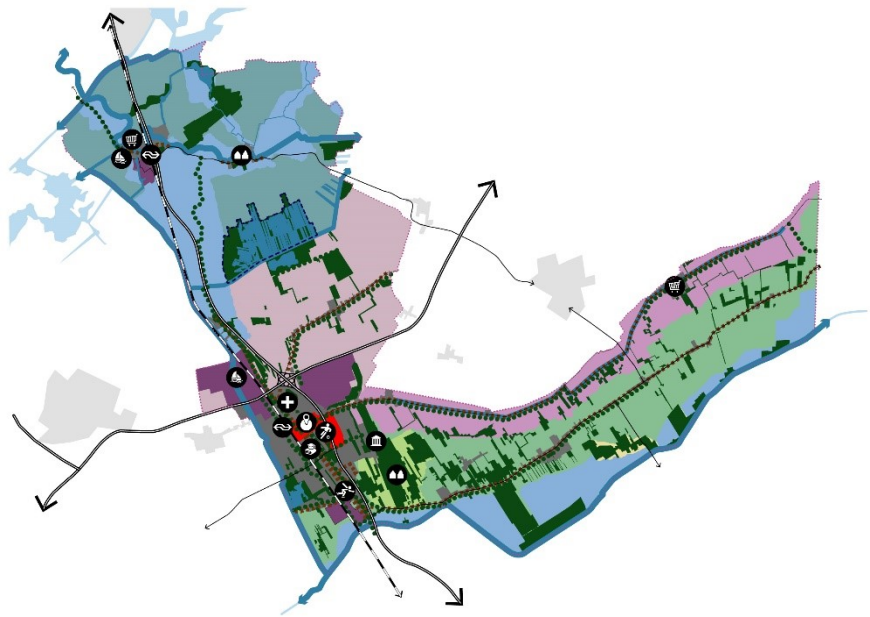
In 2019 en 2020 hebben verschillende dialoogsessies plaatsgevonden, is een enquête afgenomen en zijn er sessies geweest met de gemeenteraad. Ook na de vaststelling van de Omgevingsvisie 1.0 wil de gemeente inwoners en organisaties betrekken bij de uitwerking en de evaluatie van ons beleid én bij de actualisatie van de Omgevingsvisie.

Onze kernkwaliteiten

Uit het ontstaan van het landschap, de ontginning van het landschap en de ontwikkeling daarna zijn de unieke kenmerken en waarden van Heerenveen ontstaan: ons DNA. Een deel daarvan zien we als de basis voor verdere ontwikkeling van Heerenveen en willen we doorgeven aan volgende generaties; dit zijn onze kernkwaliteiten. Tijdens de Omgevingsdialogen in maart en mei 2019 zijn deze kernkwaliteiten met inwoners besproken en aangescherpt.

Onze kernkwaliteiten

1. Een landelijk onderscheidend profiel als (top)sportgemeente
2. De uitstekende (boven)regionale bereikbaarheid en daarbij horend vestigingsklimaat
3. De nabijheid van regionale voorzieningen
4. Landschappelijke diversiteit
5. De historie van de (veen)ontginningsgeschiedenis
6. Een robuust groen- en blauw netwerk

Samenvattende kaart met kernkwaliteiten van de gemeente Heerenveen

Onze samenwerkings- en afwegingsprincipes

Heerenveen kiest waar mogelijk voor samenwerking en treedt sturend op waar nodig. Inwoners en ondernemers spelen daarom ook een belangrijke rol bij het verwezenlijken van de Omgevingsvisie. Samengevat hanteert gemeente Heerenveen de volgende samenwerkingsprincipes voor het fysieke domein:

Samenwerkingsprincipes

1. We werken volgens het ‘ja, mits’-principe.
We denken in mogelijkheden. Niet initiatiefnemers laten aantonen waarom iets voldoet, maar samen kijken wat er nodig en passend is. In sommige gevallen leidt dit tot een aangepast plan. Wanneer het invullen van de ‘mits’ niet haalbaar is, is nee ook een antwoord. Dit wordt begrijpelijk uitgelegd. We zijn helder en transparant naar initiatiefnemers om teleurstellingen te voorkomen.
2. We investeren in afstemming vooraf.
We leggen minder vooraf vast in kwantitatieve regels en zetten meer in op dialoog en proces aan de voorkant om gezamenlijke doelen te bereiken. Het betrekken van inwoners is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van initiatiefnemers en overheid, waarbij we zoveel mogelijk sturen op draagvlak. Dit betekent niet altijd dat dit leidt tot een plan waar iedereen mee instemt. Participatie is een inspanningsverplichting en geen resultaatverplichting.
3. Inwoners krijgen een grotere rol bij de voorbereiding en evaluatie van ons Omgevingsbeleid.
Ook bij de voorbereiding van beleid (programma’s) betrekken we inwoners en relevante organisaties. Samen met inwoners evalueren we ons beleid om het nog beter aan te laten sluiten bij de praktijk en de wensen vanuit de samenleving. Daarbij kiezen we middelen die goed passen bij de manier waarop we in Heerenveen werken. We vragen feedback op hoe wij werken.
4. De opgave bepaalt hoe en met wie we samenwerken.
Vanuit bewuste rolkeuze en gezamenlijke prioriteiten werken we met de samenleving én elkaar aan ontwikkelingen, opgaven en resultaten. Dit vraagt om een overheid die flexibel is en meebeweegt met aanwezige initiatieven uit de samenleving. Per opgave en per gebied bepalen we of we een regierol hebben, faciliterend zijn of willen loslaten en communiceren dit ook duidelijk naar andere betrokkenen.

In Heerenveen hanteren we voor nieuwe opgaven en initiatieven vanuit inwoners en bedrijven de volgende afwegingsprincipes bij het inrichten, gebruiken en beheren van de fysieke leefomgeving:

Afwegingsprincipes

1. Elk initiatief versterkt de bestaande kernkwaliteiten of voegt nieuwe omgevingskwaliteiten toe;
2. Het plan van de één wordt niet het probleem van de ander;
3. We werken gebiedsgericht en durven onderscheid te maken tussen gebieden ;
4. We bekijken vraagstukken in samenhang; bij elke ontwikkeling grijpen we kansen op het gebied van gezondheid en duurzaamheid.

Vier kernopgaven; waarmee gaan we aan de slag tot 2030?

Vaak spelen meerdere opgaven in hetzelfde gebied en heeft het voordelen om deze in samenhang aan te pakken. We richten ons daarom de komende jaren op een aantal kernopgaven, waarin meerdere opgaven met elkaar samenhangen. Om onze ambities in 2040 te kunnen verwezenlijken, kiezen we ervoor om ons tot 2030 te richten op vier kernopgaven.

Kernopgave 1 Werken aan Heerenveen als (boven)regionaal centrum voor (top)sport, werk en voorzieningen

We willen banenmotor voor de regio zijn en blijven. Niet groeien om het groeien, maar omdat we willen zorgen voor toekomstbestendige werkgelegenheid op basis van onze kracht. Om het (top)sportprofiel en de bijbehorende economische spin-off op lange termijn vast te houden, is het belangrijk dat (de gebieden rondom) Sportstad en Thialf aantrekkelijk zijn en goed blijven functioneren.

Het woon- en vestigingsklimaat in de gemeente verbeteren we door de centrumgebieden in Heerenveen, Akkrum, Jubbega en Aldeboarn op orde te brengen. Daarnaast zorgen we er voor dat er voldoende werklocaties van goede kwaliteit zijn en dat de (bovenregionale) bereikbaarheid is gewaarborgd. Het stationsgebied van Heerenveen willen we gebruiksvriendelijker maken. Wanneer deze basis op orde is, kan Heerenveen blijven doorontwikkelen in sectoren als circulaire economie, duurzame logistiek en het cluster sport, vitaliteit & voeding.

Omdat we een schaarste in grondstoffen willen voorkomen, is een omslag naar een circulaire economie noodzakelijk. Met de bestaande bedrijven en organisaties op dit gebied willen we Heerenveen verder laten uitgroeien tot een Circular Valley: een aantrekkelijke plek waar ruimte is om met allerlei circulaire innovaties te experimenteren en op zoek te gaan naar nieuwe verdienmodellen.

De vrijetijdseconomie vormt een interessante groeisector voor onze gemeente en kan tegelijkertijd positief bijdragen aan het woon- en leefklimaat (en daarmee het vestigingsklimaat). Dit vraagt een heldere profilering en samenwerking met andere gemeenten in de regio.

Kernopgave 2 Bouwen aan toekomstbestendige woningen

De kwaliteit van bestaande woningen wordt steeds belangrijker. Woningen die al zijn gebouwd moeten aan nieuwe behoeftes worden aangepast om langer mee te kunnen. Daarvoor moet worden geïnvesteerd in de verduurzaming van woningen, maar er kunnen ook aanpassingen nodig zijn om ze geschikt te maken voor zorg of voor andere doelgroepen. De komende jaren ligt de focus op vernieuwen, transformeren en verbeteren van het bestaande woningaanbod. Deze opgave pakken we samen met woningbouwcorporaties, particuliere verhuurders en particulieren op. Wat betreft nieuwbouw gaan we scherper kijken naar de realisatie van nieuwe projecten. Wat voegen ze toe aan het bestaande woningaanbod? En is er op de langere termijn ook vraag naar deze woningen?

Voor nieuwbouw richten we ons in eerste instantie op het afronden van bestaande woningbouwlocaties en het bouwen binnen bestaand bebouwd gebied. Tegelijkertijd houden we ook oog voor de toekomstige vraag in de woningmarkt. Mogelijk gaat de woningmarkt in de regio veranderen doordat het thuiswerken belangrijk wordt of doordat de Lelylijn wordt aangelegd. De komende jaren verkennen we daarom ook of het realiseren van nieuwe uitbreidingswijken nodig is om iedereen een passende woning te bieden. We realiseren ons dat wonen meer is dan alleen een kwalitatief goede woning. De inrichting en de beleving van de woonomgeving en de beschikbaarheid van (recreatie)voorzieningen bepaalt in belangrijke mate het woonplezier (zie kernopgave 3).

Kernopgave 3 Zorgen voor gezonde, klimaatbestendige en leefbare wijken en dorpen

De inrichting en het gebruik van de openbare ruimte draagt bij aan de gezondheid van onze inwoners en de leefbaarheid van onze dorpen. Dat is ons doel. Dit doen we door bestaande milieuknelpunten op te lossen en door de mogelijkheden voor spelen, bewegen en ontmoeten nadrukkelijker mee te nemen bij ruimtelijke ontwikkelingen. Door te investeren in een kwalitatief

hoogwaardig fietsnetwerk, bieden we een gezond en milieuvriendelijk alternatief voor de auto.

Bij het aanpassen van de openbare ruimte houden we rekening met het veranderende klimaat en willen we biodiversiteit stimuleren. We zullen hierbij stevig inzetten op het vergroenen van de openbare ruimte en de vergroening op particuliere erven stimuleren. We maken een programma voor de groenstructuur, zodat duidelijk wordt welke rol groene gebieden gaan spelen.

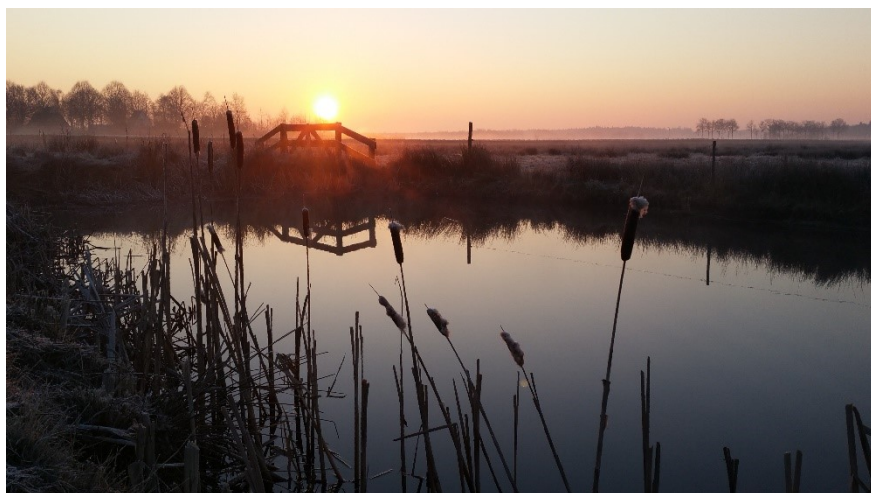
Samen met inwoners werken we aan de leefbaarheid van onze wijken en dorpen. Voorzieningen, evenementen en recreatiemogelijkheden dragen allemaal bij aan de leefbaarheid. Hoewel dat wel onze inzet is, zal het moeilijk worden om alle scholen en sportvoorzieningen overal in stand te houden. De samenstelling van de bevolking gaat immers veranderen: het aandeel ouderen neemt toe en de hoeveel jongeren neemt af. We zetten daarom in op het bereikbaar houden van voorzieningen.

Kernopgave 4 Versterken van de kwaliteit en veerkracht van het landelijk gebied

De kwaliteit en herkenbaarheid van de verschillende landschappen rondom Heerenveen vormt een belangrijke kwaliteit van onze gemeente. Die willen we behouden en versterken. Tegelijkertijd kunnen we ons landschap niet bevriezen. Nieuwe maatschappelijke behoeftes op het gebied van landbouw, recreatie, energietransitie en de gevolgen van klimaatverandering zullen een plek in ons landschap krijgen.

Om de landschappelijke kwaliteiten voor de lange termijn te waarborgen, zorgen we ervoor dat landschappelijke dragers herkenbaar blijven en dat ontwikkelingen leiden tot nieuwe investeringen in het landschap (behoud door ontwikkeling).

Samen met de bewoners, eigenaren en gebruikers werken we aan een vitaal en duurzaam landschap, waarbij we nieuwe verbindingen leggen tussen kernen en het buitengebied, bijvoorbeeld in de vorm van nieuwe recreatieve routes. In het veenweidegebied ondersteunen we de gebiedsontwikkeling rondom Aldeboarn-de Deelen. Waar het kan leveren we een bijdrage aan het versterken van het natuurnetwerk en het verbeteren van het natuurlijke bodem- en grondwatersysteem. Daarmee bieden we economisch perspectief en verbeteren we de leefbaarheid van het platteland.

Gebiedsgerichte uitwerking

De verschillende kernkwaliteiten, (kern)opgaven en ambities zijn in hoofdstuk 6 vertaald naar verschillende deelgebieden in onze gemeente. Zo ontstaat voor elk gebied een duidelijk toekomstperspectief, dat kan worden gebruikt bij de afweging van concrete initiatieven (bijvoorbeeld in het kader van een omgevingsvergunning).

Er is een onderscheid gemaakt tussen een aantal gebiedstypen, met daaraan ondergeschikt verschillende deelgebieden. In de paragrafen 6.2 tot en met 6.9 zijn algemene uitgangspunten en ambities opgenomen die gelden voor de volgende acht gebiedstypen:

- Centrumgebieden;
- Gemengde gebieden met een bovenlokaal karakter;
- Groene gebieden met een bovenlokaal karakter;
- Historische lintstructuren;
- Hoofdassen en infrastructuur;
- Woongebieden;
- Bedrijventerreinen;
- Buitengebied.

In subparagrafen met deelgebieden zijn specifieke uitgangspunten toegevoegd, voor zover deze in bepaalde deelgebieden aan de orde zijn.

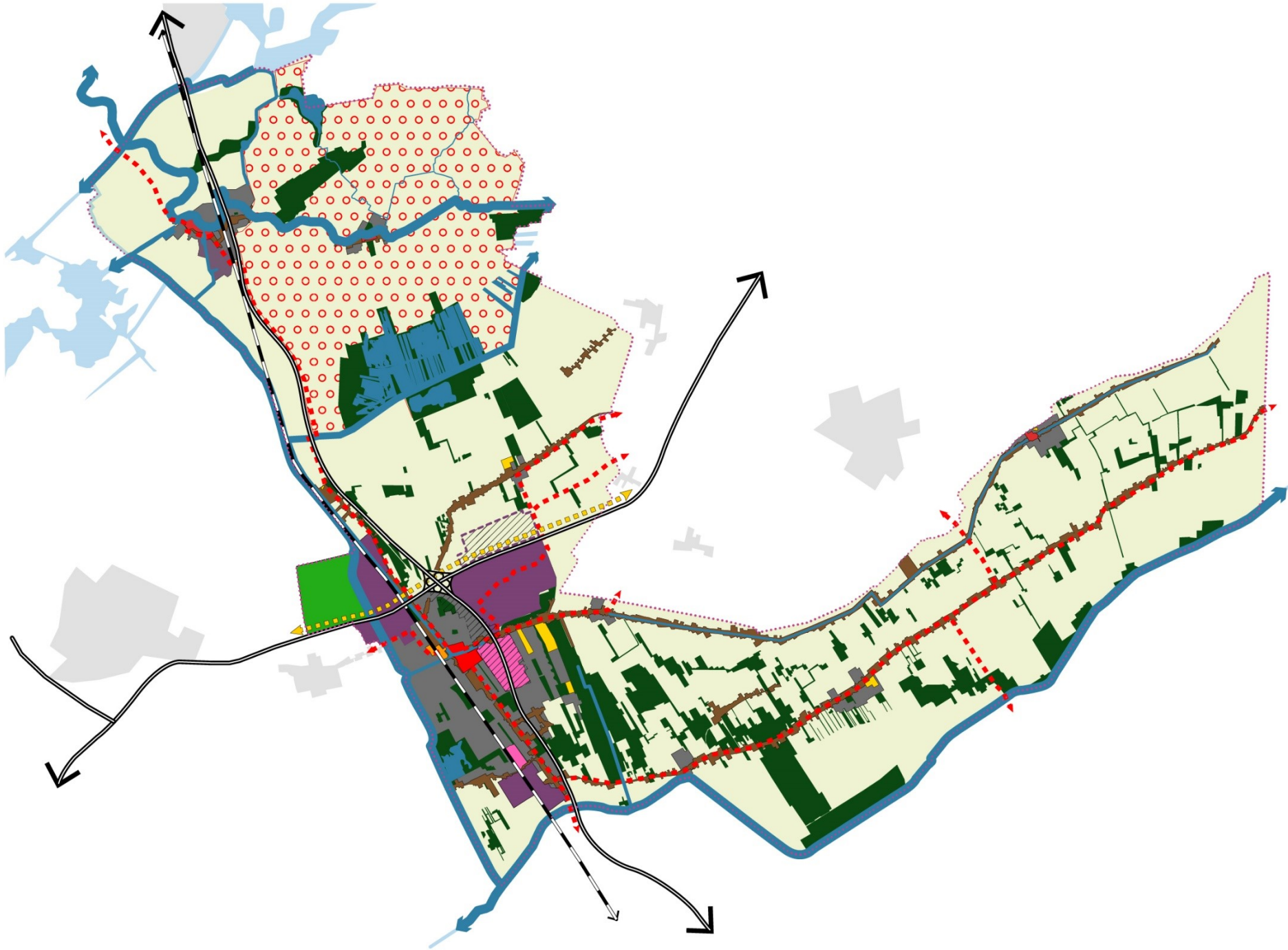
Vervolg en uitvoering van de Omgevingsvisie

Na vaststelling wordt de *Omgevingsvisie* verder uitgewerkt in het *Omgevingsplan* (*juridische regels*) en verschillende *Programma's* (beleidsuitwerkingen).

De Omgevingsvisie is een dynamisch document. De uitvoering van de visie wordt gemonitord en het document stapsgewijs aangepast. Na de 1.0 versie zullen dus nog andere versies volgen, waarbij ruimte is voor voortschrijdend inzicht. Daarbij is het de bedoeling om de Omgevingsvisie jaarlijks een kleine update te geven en eens in de vier jaar grondiger te herzien.

Gebiedenkaart, voorbeeld van een gebiedstype (centrumgebieden) en voorbeeld van een deelgebied (Centrumgebied Aldeboarn)

LEGENDA

- Hotspot Stad van Sport; Thialf, Abe Lenstra Stadion en sportstad
- Hotspot Circulaire Economie Haskerveen
- Integrale gebiedsontwikkeling Klaverblad Noordoost
- Bestaande werklocaties toekomstbestendig maken
- Kwaliteitsimpuls stationsgebied
- Aantrekkelijke centrumgebieden
- Woningbouwlocaties gemeentelijk grondeigendom
- Inbreiding, transformatie en kwaliteitsverbetering bestaand bebouwd gebied
- Behouden en versterken lintstructuur
- Integrale gebiedsontwikkeling A32-zone
- Behouden en versterken bestaand natuurwetwerk (blauw)
- Behouden en versterken bestaand natuurnetwerk (groen)
- Behouden en versterken landschappelijke kernkwaliteiten
- Ontwikkelgebied Aldeboarn-de Deelen (transitiegebied veenweide)
- Ruimtereservering mogelijk tracé Lelylijn
- Stimuleren regionaal Fietsverkeer
(indicatief tracé fietsagenda Zuidoost-Friesland)
- Spoorlijn
- Wegenstructuur

Samenvattende Visiekaart Heerenveen 2040

2 Het DNA van Heerenveen: onze kernkwaliteiten

2.1 Ontstaans- en ontwikkelgeschiedenis

Uit het ontstaan van het landschap, de ontginning van het landschap en de ontwikkeling daarna, zijn de unieke kenmerken en waarden van Heerenveen ontstaan: ons DNA. Een deel daarvan zien we als de basis voor verdere ontwikkeling van Heerenveen en willen we doorgeven aan volgende generaties; dit zijn onze kernkwaliteiten. In dit hoofdstuk beschrijven we die kernkwaliteiten.

2.1.1 Ontstaan van het landschap

Tijdens de voorlaatste ijstijd ontstonden in Zuidoost-Friesland noordoost-zuidwest lopende ruggen als gevolg van de opstuwende werking van het landijs. Daartussen ontstonden lager gelegen beekdalen van de Tjonger en de Boorne. Tijdens de vrij droge laatste ijstijd werden op deze ondergrond dekzandpakketten afgezet.

Later, in het Holoceen, werd het klimaat warmer en vochtiger waardoor de plantengroei toenam en op sommige natte plaatsen veen ontstond, bijvoorbeeld in de laagten die tussen de zandruggen waren gelegen. Er ontstonden veenlagen met een maximale dikte van 2 à 3 m die deels boven de dekzandruggen uitstaken; het hoogveen. Op plekken waar de veengroei onder de grondwaterstand werd gevormd, is sprake van laagveen.

2.1.2 Bewoningsgeschiedenis en ontginning

In de Middeleeuwen werden vooral de hoger gelegen dekzandruggen bewoond. Op deze hoger gelegen delen ontstonden langgerekte bewoningstructuren. Voorbeelden daarvan zijn de Schoterlandseweg en de Aengwilderweg. Vanuit deze ontginningsassen werd het omliggende landschap geschikt gemaakt voor landbouw. Eerst ging het om de aangrenzende gronden. Later werden ook de lager gelegen delen stapsgewijs ontwaterd en geschikt gemaakt voor de landbouw.

De Boorne vormde in de Middeleeuwen een van de voedingsstromen van de Middellzee en was daarmee een belangrijke handelsroute vanuit het veen- en zandgebied naar de kleigronden aan de kust. Bewoning in dit overstromingsgevoelige gebied vindt lange tijd plaats op terpen. De terpen bij Aldeboarn en Akkrum groeiden uit tot rijke handelssteden. Aldeboarn was zelfs lange tijd de hoofdzetel van het bestuur en in deze regio. Toen de Middellzee dichtslabde en werd ingedamd, veranderde de positie van deze plaatsen en raakten ze meer georiënteerd op het omliggende landschap.

2.1.3 De heren van het veen

Vanwege de behoefte aan turf in de Hollandse steden werden in de 16^e eeuw de eerste voorbereidingen getroffen tot het grootschalig afgraven van het hoogveen. In 1551 werd op initiatief van drie heren – van Dekema, Cuyck en Foeyts - een compagnie opgericht, met als doel grote stukken land op te kopen en aan veenontginning te doen. Van Akkrum tot Heerenveen werd de Heeresloot gegraven en haaks daarop de Schoterlandse Compagnonsvaart (het veengebied in). Op het kruispunt van deze waterwegen ontstond de kern Heerenveen. De hoofdplaats dankt haar naam dus aan de heren van het veen.

Figuur 2.1 Kaart Eekhoff 1830

2.1.4 Ontwikkeling van de kernen

Tot in de 19^e eeuw bleef bebouwing in Heerenveen geconcentreerd in lintstructuren op de hoger gelegen zandruggen en langs de Schoterlandse Compagnonsvaart. Nadat steeds meer veengebieden waren ontgonnen en steenkool in opkomst was als brandstof, werd de landbouw rond 1900 de dominante economische factor. De trek van turfstekers naar Heerenveen en de toenemende industrialisatie dwongen Heerenveen tot uitbreiden. Verschillende uitbreidingswijken kwamen tot stand. Ook de andere dorpen werden in die periode uitgebreid. Na de oorlog was er sprake van woningnood en kwam de ontwikkeling van kernen in een stroomversnelling.

2.2 Onze kernkwaliteiten

2.2.1 Algemeen

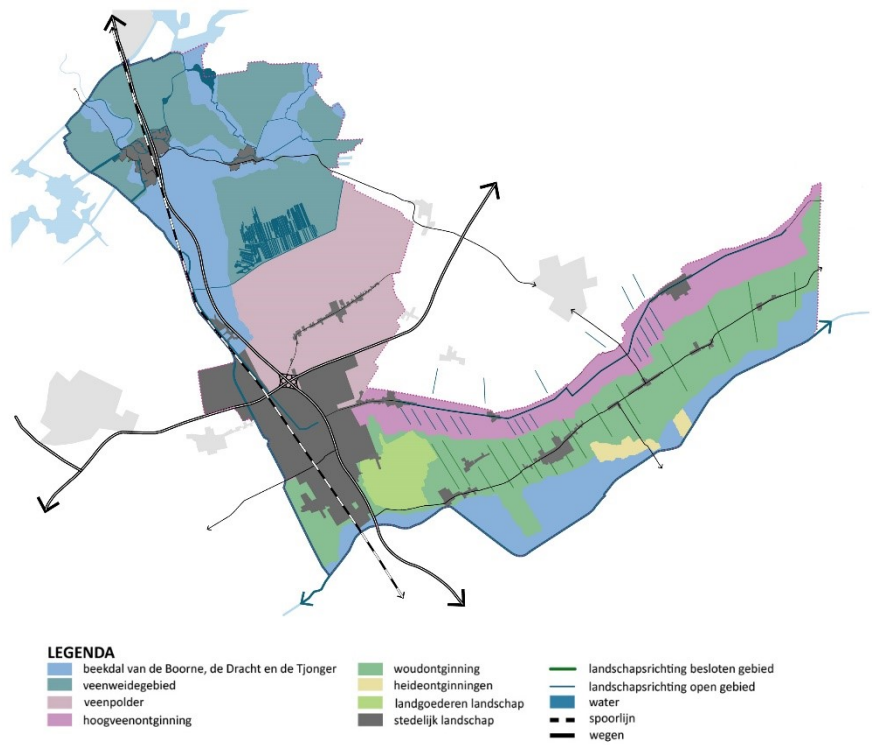
De gemeente Heerenveen heeft een aantal onderscheidende kwaliteiten die haar uniek maken; de kernkwaliteiten. Tijdens de Omgevingsdialogen in maart en mei 2019 zijn deze kernkwaliteiten met inwoners besproken en aangescherpt. Het behouden en versterken van deze kernkwaliteiten zorgt ervoor dat onze leefomgeving in 2040 gezond, aantrekkelijk en duurzaam blijft. Onderstaand worden ze kort omschreven en in bijlage 2 worden deze kernkwaliteiten nader toegelicht.

Onze kernkwaliteiten

1. Een landelijk onderscheidend profiel als (top)sportgemeente
2. De uitstekende (boven)regionale bereikbaarheid en daarbij horend vestigingsklimaat
3. De nabijheid van regionale voorzieningen
4. Landschappelijke diversiteit
5. De historie van de (veen)ontginningsgeschiedenis
6. Een robuust groen- en blauw netwerk

2.2.5 Landschappelijke diversiteit

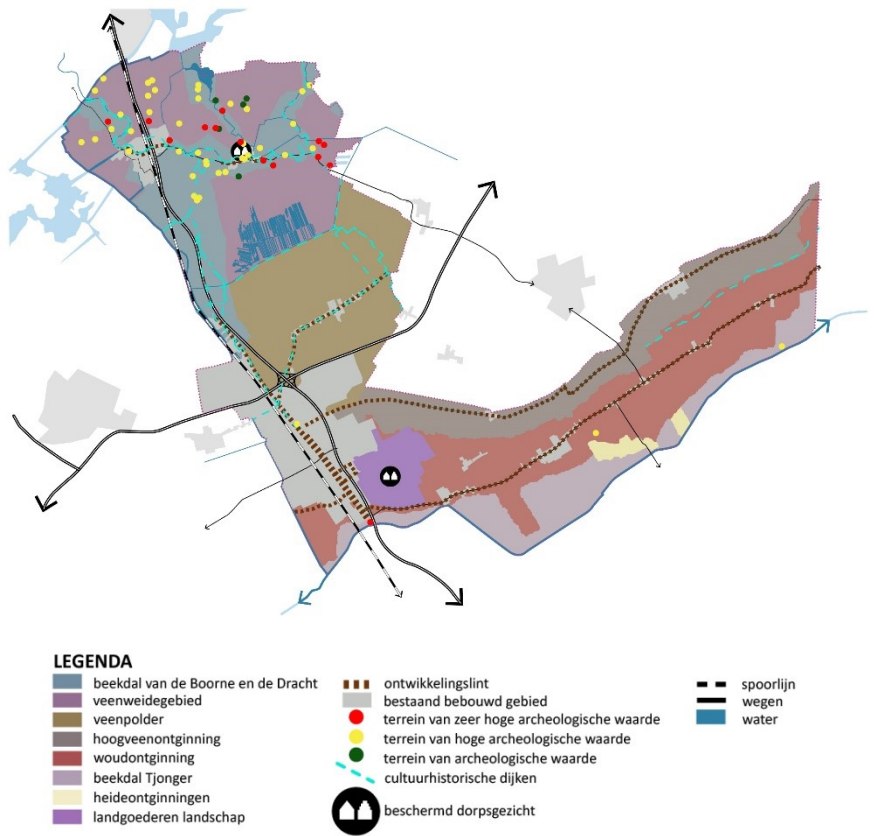
Heerenveen is een aantrekkelijke gemeente om te wonen en te recreëren door de verscheidenheid aan landschappen. Elk landschapstype heeft zijn eigen kenmerkende elementen. Denk aan de verschillen tussen het waterrijke veengebied, het bosrijke landgoederenlandschap rond Oranjewoud, het besloten coulisselandschap op de dekzandrug en het open beekdal van de Tsjonger (zie bijlage 2).

Figuur 2.4 Landschappelijke diversiteit

2.2.6 De historie van de (veen)ontginningsgeschiedenis

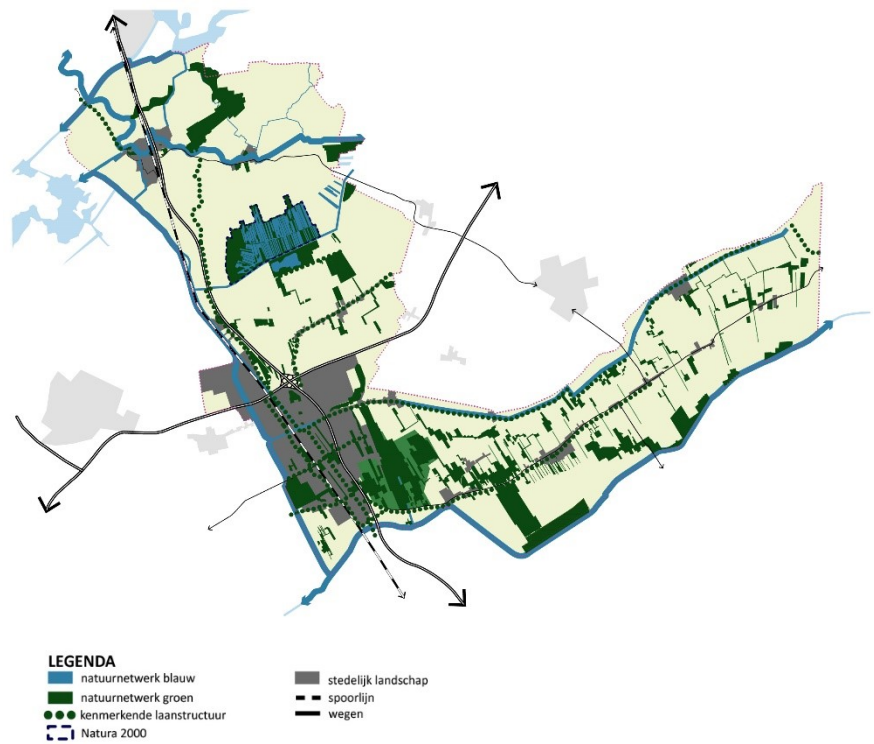
De gemeente kent een rijke cultuurhistorie. Eeuwenlang was de vorming van het landschap gerelateerd aan de ontginning van veen. De plaats Heerenveen dankt er haar oorsprong en naam aan. De vestiging van adellijke families en de verschillende landgoederen rondom Oranjewoud, zijn een wezenlijk onderdeel van de identiteit van Heerenveen en omgeving. Contrasten tussen arm en rijk, zand en veen, liggen allemaal besloten in het landschap en zijn bepalend voor de identiteit van Heerenveen. Kenmerkend is onder andere de lintbebouwing die is ontstaan door de veenontginning en de langgerekte verkavelingspatronen. In het waterrijke gebied rondom Akkrum en Aldeboarn werd lange tijd gewoond op terpen.

Figuur 2.5 Cultuurlandschappen en waardevolle landschappelijke structuren

2.2.7 Een robuust groen- en blauw netwerk met ruimte voor een sterke agrarische sector

Heerenveen is een groene gemeente. Naast het Natura 2000-gebied De Deelen zijn flinke stukken in de gemeente aangewezen als onderdeel van Natuurnetwerk Nederland. Grote bos- en natuurgebieden bepalen het beeld voor de dorpen direct ten oosten van Heerenveen. Het woudontginningslandschap met groene houtsingels loopt door tot in de kern Heerenveen en bepaalt het groene beeld in wijken als Skoatterwâld, de Akkers en de Heide.

Figuur 2.6 Het groen-blauwe raamwerk

5.5 Versterken van de kwaliteit en veerkracht van het landelijk gebied

5.5.1 Schets van de opgave

Het diverse landschap vormt een belangrijke kwaliteit van onze gemeente. Het maakt het aantrekkelijk om in deze gemeente te wonen en te recreëren. Het belang van herkenbare en kwalitatief aantrekkelijke landschappen neemt steeds verder toe, naarmate andere delen van het land verder verstedelijkt raken. Tegelijkertijd erkennen we dat het landschap niet stilstaat en zich door de tijd altijd heeft aangepast aan maatschappelijke behoeftes. Nieuwe maatschappelijke behoeftes op het gebied van landbouw, recreatie, energietransitie en klimaatadaptatie krijgen hierin een plek. We willen er daarom voor zorgen dat nieuwe ontwikkelingen passen in het landschap op een manier dat de verschillende landschapstypen herkenbaar blijven.

De afspraken uit het Klimaatakkoord over klimaatadaptatie en energietransitie hebben grote impact en vragen om keuzes over de inrichting van onze fysieke leefomgeving (zowel boven als -ondergronds). Wij beschouwen het als een belangrijke opgave om deze zo goed mogelijk in te passen in het landschap.

De afname van biodiversiteit, de aantasting van landschappen en bodemdaling in het veenweidegebied vragen om andere, duurzamere verdienmodellen voor het landelijk gebied. Omdat een overgang naar duurzamere landbouw gevolgen heeft voor boeren en inwoners, is verdere samenwerking en dialoog essentieel.

5.5.2 We beschermen en versterken de kwaliteit van het landschap

5.5.2.1 Beschermen van het raamwerk

In de *Regionale Landschapsvisie Zuidoost-Friesland* zijn de kernkwaliteiten en dragers van de verschillende landschapstypen uitvoerig beschreven. De landschapskarakteristiek wordt bepaald door: de (geo)morfologie, groene en blauwe structuren, verkavelingsstructuur, infrastructuur, waterstructuur en cultuurhistorische elementen. Niet alle elementen zijn beschermwaardig en cruciaal voor de leefbaarheid van het landschap. In de gebiedsgerichte uitwerking (H6) wordt omschreven welke landschapselementen we als de dragers van het landschap zien. Samen vormen deze dragers een “raamwerk” waarbinnen nieuwe ontwikkelingen kunnen worden ingepast. In figuur 5.5 zijn de verschillende landschapstypen verbeeld.

5.5.2.2 Nieuwe ontwikkelingen worden goed ingepast in het landschap

Het ene landschapstype heeft een groter “opnamevermogen” voor nieuwe ontwikkelingen dan het andere. In de *Regionale Landschapsvisie Zuidoost-Friesland 2018-2028* is een systematiek ontwikkeld waarbij per landschapstype en per type ontwikkeling een richtinggevend advies wordt gegeven. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen:

- 1. Stimuleren; De ontwikkeling / het initiatief past binnen de gewenste functies in het landschapstype en draagt bij aan het behouden of versterken van de landschapskarakteristieken;

- 2. Maatwerk leveren; De ontwikkeling / het initiatief vraagt om maatwerk bij het inpassen binnen het landschapstype, waarbij aandacht uitgaat naar een goede balans tussen functies in het landschap en het behouden van de landschapskarakteristieken;
- 3. Terughoudend zijn; De ontwikkeling / het initiatief sluit niet aan bij de gewenste functies in het landschapstype. Maatwerk is aan de orde indien er sprake is van een landschapsverbetering. Indien hier geen sprake van is wordt geadviseerd om op zoek te gaan naar een andere locatie (ander landschapstype).

Deze regionale landschapsvisie is geen vastgesteld beleid, maar is wel gebruikt als bouwsteen voor de Omgevingsvisie. De landschapsbeschrijving is gebruikt als basis voor de gebiedsgerichte uitwerking in hoofdstuk 6, waarbij we als gemeente zelf bepalen welke ontwikkelingen we willen stimuleren, waar we maatwerk leveren en waar we terughoudend willen zijn.

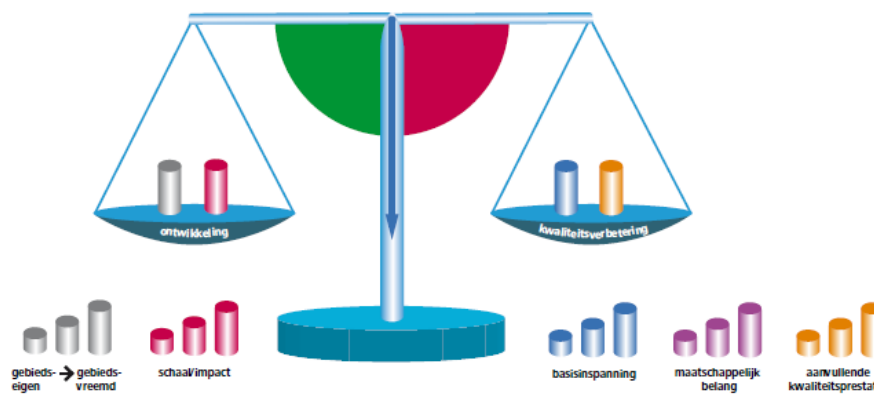
Figuur 5.9 Landschappelijke diversiteit in de omgeving van Heerenveen

5.5.2.3 Grote ontwikkelingen gaan gepaard met nieuwe investeringen in het landschap (kwaliteitsimpuls)

Bij ontwikkelingen die een grote schaal hebben op het landschap of die minder goed zijn in te passen in een bepaald landschapstype, vragen we om een kwaliteitsimpuls. Op die manier wordt de landschappelijke structuur versterkt. Daarbij zoeken we naar evenwicht tussen ontwikkelingsruimte en kwaliteitsprestaties. De systematiek “Kwaliteitsimpuls Groene Omgeving” van de Provincie Overijssel geeft een goed beeld van de werkwijze die we voorstaan.

Bij deze methodiek bepaalt het antwoord op de volgende drie vragen hoe groot de gevraagde kwaliteitsinvestering is:

- 1. Past de ontwikkeling bij het karakter van het gebied? (m.a.w. geldt vanuit de landschapsvisie het advies stimuleren, maatwerk leveren of terughoudend zijn?)
- 2. Hoe groot zijn de plannen en de impact op de omgeving?
- 3. Hebben de plannen eigen of ook maatschappelijk belang?

Figuur 5.10 Systematiek van de kwaliteitsimpuls groene ruimte

In een Programma Buitengebied werken we de kwaliteitsimpuls verder uit. Daarbij geven we aan bij welke typen ontwikkelingen we vragen om een kwaliteitsimpuls en geven we handvaten voor de invulling daarvan. Bij ontwikkelingen die passen binnen het karakter van het gebied (stimuleren) of kleine ontwikkelingen is een basisinspanning voldoende: de ontwikkeling wordt dan goed ingepast in de omgeving. Bij grotere ontwikkelingen of ontwikkelingen die minder goed passen binnen het landschapstype wordt een grotere kwaliteitsprestatie gevraagd. Voor ontwikkelingen waarbij een kwaliteitsimpuls in de directe omgeving niet haalbaar is, overwegen we om een landschapsfonds in te richten, zodat ontwikkelingen op de ene locatie bijdragen aan versterking van het landschap op een andere plek. Op die manier zetten we de middelen altijd in op de plek waar deze het meest gewenst zijn.

5.5.3 Samenwerken aan nieuwe verbindingen tussen kernen en buitengebied

5.5.3.1 Kernen en buitengebied vullen elkaar aan

Het buitengebied en de kernen van Heerenveen vullen elkaar aan. In de kernen zijn de voorzieningen en ontmoeten mensen elkaar. In het buitengebied wordt ons voedsel verbouwd, maar is ook ruimte om te recreëren en te ontspannen. De vitaliteit van het buitengebied bepaalt mede de vitaliteit van de dorpen en omgekeerd. Als er economisch perspectief is voor de boeren, betekent het ook dat zij bijdragen aan de economie en het verenigingsleven in de kernen. Andersom hebben de boeren draagvlak nodig om hun werkzaamheden uit te kunnen voeren en kunnen ze een deel van hun producten lokaal afzetten. Nieuwe verbindingen tussen kernen en omliggend buitengebied kunnen hieraan bijdragen. Daarbij gaat het zowel om fysieke (recreatieve) verbindingen, alsook nieuwe samenwerkingsverbanden.

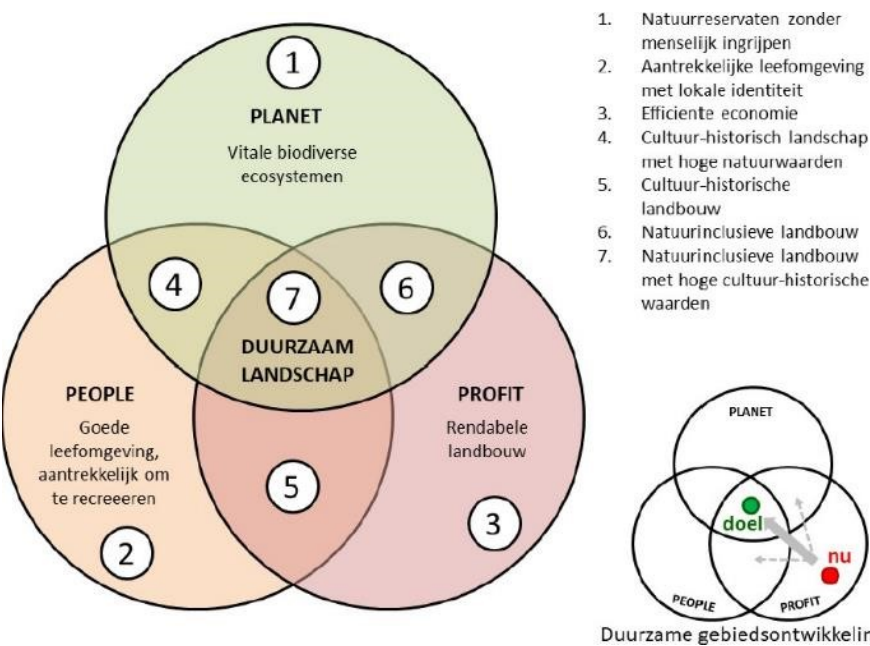
5.5.3.2 We faciliteren nieuwe recreatiemogelijkheden

Het veelzijdige buitengebied geeft volop mogelijkheden om te recreëren. We willen mogelijkheden bieden om nieuwe recreatieve routes en nieuwe mogelijkheden voor verblijfs- of dagrecreatie toe te voegen. Die ontwikkelingen moeten wel passen bij (de identiteit en schaal van) het landschap. Kleinschalige ontwikkelingen zoals bed & breakfasts, minicampings zijn op veel plekken inpasbaar. Bij grootschalige ontwikkelingen zoals recreatieparken willen we een specifieke afweging maken. We onderzoeken of het opstellen van nieuw beleid of meer regionale afstemming wenselijk is.

5.5.3.3 Met samenwerking en dialoog komen we verder

De realisatie van duurzaam landschap is een brede maatschappelijke opgave, waarbij een optimum moet worden gezocht tussen ecologische draagkracht van het landschap, sociaal-culturele waarden en economische verdien capaciteit. De transitie in de landbouw, waarbij meer aandacht is voor natuurwaarden en voor klimaatverandering, kan worden verbonden met andere economische perspectieven, zoals recreatie en toerisme.

Een duurzamere werkwijze kan alleen tot stand komen wanneer boeren, inwoners, overheden en terrein behorende organisaties oog hebben voor elkaars belangen. Tijdens de Omgevingsdialogen in maart en mei 2019 is meerdere keren gepleit voor meer dialoog tussen boeren en inwoners. We streven daarom naar een brede inbedding van natuur-inclusieve landbouw en een verbinding tussen dorpsbewoners, boeren en recreatieondernemers. Daarmee werken we aan een duurzaam landschap, waarbij people, planet en profit elkaar versterken. Net als in het gebied Aldeboarn-De Deelen, willen we daarom op meerdere plekken werken vanuit een brede, integrale gebiedsaanpak. Omdat deze aanpak intensief is, doen we dit niet op alle plakken tegelijk, maar kijken we waar de gebiedsopgave het grootst is. De rol van de gemeente is vooral faciliterend.

Figuur 5.11 Samen werken aan een duurzaam landschap

5.5.4 We pakken samen de opgaven in het veenweidegebied aan

5.5.4.1 Daling van de veenbodem

Een flinke opgave in het landelijk gebied is de daling van de veenbodem. Door de oxidatie van het veen spelen hier problemen met vermindering van de landbouwopbrengst, afname van de waterbergingscapaciteit, versnippering van het waterbeheer, verdichting van de bodem, terugloop van de biodiversiteit en risico op schade aan funderingen. Aan de andere kant liggen er ook kansen om met de biodiversiteit te vergroten, de CO₂-uitstoot te terug te dringen, het toerisme te stimuleren en verdienmogelijkheden voor de boeren toe te voegen. Daarmee wordt het gebied duurzamer en toekomstbestendiger.

5.5.4.2 Gebiedsplan Aldeboarn-de Deelen

Vanwege het aanwezige veenpakket wordt het gebied Aldeboarn / De Deelen in het Veenweideprogramma 2021-2030 aangemerkt als ontwikkelgebied. Door boeren in het gebied (Gebiedscollectief it Lege Midden) en de Stichting Beekdallandschap Koningsdiep/ De Nije Boarn wordt gewerkt aan oplossingen voor de veenweideproblematiek. Er zijn onder andere proeven opgestart met grondwater gestuurd peilbeheer, andere vormen van maïsteelt en het verbeteren van de bodemvruchtbaarheid. Met de inzichten vanuit de pilotprojecten wordt de stap gemaakt naar een Ontwikkelperspectief voor de komende jaren.

Samen met de hierboven genoemde initiatiefnemers en de betrokken overheden is een Gebiedscommissie gevormd die moet toezien op de voorbereiding en uitvoering van het Gebiedsplan. De gemeente neemt daarbij deel in de stuurgroep. Er is een wisselwerking tussen het Gebiedsplan en de Omgevingsvisie. De gemeente levert haar inbreng in de stuurgroep op basis van deze Omgevingsvisie. Zodra het Gebiedsplan is vastgesteld, wordt deze verwerkt in de Omgevingsvisie. Dit kan leiden tot aanpassing van de gebiedsteksten in hoofdstuk 6.

5.5.5 Een duidelijk ontwikkelperspectief voor de landbouw

5.5.5.1 Een groeiperspectief in duurzame richting

Voor agrarische bedrijven is de continuïteit van bedrijven belangrijk. Het ontwikkelperspectief moet daarom helder zijn. De afname van biodiversiteit, bodemdaling en CO₂-uitstoot in het veenweidegebied en het onderhouden van de landschappelijke kwaliteit vragen om duurzame verdienmodellen voor het landelijk gebied.

Aansluitend bij de landbouwvisie van het ministerie ondersteunen wij een landbouwsector die past bij de schaal van het landschap, zich meer toelegt op het sluiten van kringlopen (kringlooplandbouw) en gericht is op het beschermen en ontwikkelen van natuurwaarden (natuur inclusieve landbouw). Bij kringlooplandbouw komt zo min mogelijk afval vrij, is de uitstoot van schadelijke stoffen zo klein mogelijk en worden grondstoffen en eindproducten met zo min mogelijk verliezen benut. Het sluiten van kringlopen zien wij op een bedrijfsoverstijgend niveau. Bedrijven kunnen ook samenwerken om kringlopen op een lokaal niveau te sluiten, bijvoorbeeld akkerbouwers die de mest van veetelers gebruiken of het voeren van vee vanuit reststromen.

Wat betreft de omvang van de bedrijven, werken we ten behoeve van het Omgevingsplan voor het buitengebied een methodiek uit die aansluit bij het Provinciale beleid. Daarbij sturen we niet op een maximaleomvang van agrarische percelen, maar kan bij schaalvergroting wel een investering in het landschap aan de orde zijn (zie ook de bovenstaande methodiek Kwaliteitsimpuls Groene Ruimte in paragraaf 5.5.2.3).

5.5.5.2 We maken meer mogelijk op agrarische erven

Het beleid voor het buitengebied van onze gemeente is op dit moment voor een belangrijk deel vastgelegd in drie verouderde bestemmingsplannen uit de voormalige gemeenten Heerenveen, Boarnsterhim en Skarsterlân. Daarnaast is de notitie *Harmonisatie bestemmingsplannen Buitengebied (gemeentelijke herindeling 2014)* opgesteld om te voorkomen dat er binnen de huidige gemeente beleidsverschillen ontstaan.

Om de ambities op het gebied van natuur inclusieve landbouw mogelijk te maken en meer ruimte te bieden voor nieuwe functies die de leefbaarheid van het platteland te vergroten, willen we meer ruimte bieden voor het gebruik van agrarische erven. Ten behoeve van het op te stellen Omgevingsplan wordt in het Programma Buitengebied het bestaande beleid geactualiseerd. Daarbij wil de gemeente (binnen voorwaarden) ruimte bieden voor:

- Verplaatsing van agrarische bedrijven (in relatie tot verbetering van het landschap of het oplossen van milieuknelpunten);
- Agrarische innovaties (in relatie tot dierenwelzijn, kringlooplandbouw en natuur inclusieve landbouw);
- Energieopwekking bij agrarische bedrijven;
- Nevenactiviteiten bij agrarische bedrijven, zoals ondergeschikte detailhandel en aan-huis-verbonden beroepen;
- Het verlenen van (mantel)zorg;
- Uitbreiding van recreatieve functies.

5.5.5.3 *We geven een nieuwe bestemming aan vrijkomende agrarische bedrijven*

Door schaalvergroting in de landbouw neemt het aantal agrarische bedrijven af. Voor de vrijkomende agrarische bedrijven is een nieuwe bestemming wenselijk. Zeker als het gaat om karakteristieke gebouwen. Daarbij denken we aan mogelijkheden voor toeristisch-recreatieve functies, kleinschalige vormen van wonen en bedrijvigheid.

Het omvormen van een voormalig agrarische bedrijven naar een nieuwe bestemming, geeft tevens mogelijkheden om agrarische bebouwing te slopen die geen functie meer heeft. Om de sanering van bebouwing en het opknappen van karakteristieke panden te financieren, geven we (vanaf een bepaalde omvang) bouwrechten voor een nieuwe woning (ruimte-voor-ruimte). De exacte mogelijkheden voor vrijkomende agrarische bedrijven werken we nog uit in een programma. Daarbij houden we rekening met de Provinciale kaders op dit gebied.

5.5.6 *Zorgvuldig vormgeven van de Energietransitie*

5.5.6.1 *Samen werken aan het Klimaatakkoord en een Regionale Energiestrategie (RES)*

Nu het Klimaatakkoord is vastgesteld, zijn regionale overheden aan zet om de opgaven op het gebied van Elektriciteit op land (opwekken van 35 TWh in 2030) en de Gebouwde Omgeving uit te werken in Regionale Energiestrategieën (RES). De gebouwde omgeving kwam aan de orde in paragraaf 5.3.5. Het vervolg van deze paragraaf spitst zich verder toe op de opwekking van elektrische energie.

Klimaatakkoord

In het Klimaatakkoord hebben bedrijven, maatschappelijke organisaties en overheden afspraken gemaakt over maatregelen om de CO₂-uitstoot in Nederland te verlagen. De afspraken worden gemaakt binnen vijf sectoren: Elektriciteit, Gebouwde omgeving, Industrie, Landbouw en landgebruik en Mobiliteit. Elke sector krijgt de opdracht om een aantal tonnen CO₂ te besparen. In 2030 moet de totale uitstoot van broeikasgassen 49% lager zijn dan in 1990. In 2050 moet dit oplopen tot 95% minder uitstoot. Heerenveen heeft deze doelstellingen overgenomen in haar Duurzaamheidsprogramma.

Het kabinet neemt veel maatregelen om de klimaatdoelen te halen. Zo gaan bedrijven belasting betalen over te veel uitgestoten CO₂. De land- en tuinbouw krijgt de komende tien jaar bijna een miljard euro aan subsidie om te verduurzamen. Elektrisch rijden wordt vooral voor particulieren aantrekkelijk gemaakt. De belasting op gas gaat omhoog, die op elektriciteit daalt juist. Om huizen te verduurzamen komt er een Warmtefonds dat jaarlijks 50 tot 80 miljoen euro bevat. Met behulp van dat fonds kunnen inwoners tegen een lage rente geld lenen om bijvoorbeeld huizen beter te isoleren.

Een Regionale Energiestrategie is een instrument om gezamenlijk tot keuzes te komen voor de opwekking van duurzame, elektriciteit, de warmtetransitie in de gebouwde omgeving en de daarvoor benodigde opslag en energie-infrastructuur. De regio's kunnen in de RES aangeven welke bijdrage zij kunnen

leveren aan de afspraken uit het Klimaatakkoord en hoe dat op een zorgvuldige wijze ruimtelijk ingepast kan worden. De RES-regio's geven met hun bod dus ook hun ambitieniveau aan. Tijdens dit proces wordt de energiemix op het niveau van Fries grondgebied bepaald en een doorkijk gegeven op welke plekken dit kan of moet landen. Concreet kan het gevolg zijn dat Heerenveen (of andere gemeenten) een grotere opgave krijgt om nabijgelegen gemeenten met weinig grondgebied te compenseren.

De bijdrage aan de nationale doelstellingen voor duurzame stroom komen tot stand op basis van vier afwegingen:

1. Ruimtegebruik;
2. Maatschappelijk en bestuurlijk draagvlak;
3. Kwantiteit;
4. Systeem-efficiëntie.

De RES 1.0 is door de Friese overheden en aangehaakte partners ter vaststelling aangeboden aan de Staten, Algemeen Bestuur Wetterskip en de gemeenteraden. Nadat de RES definitief is, vertalen we de uitgangspunten naar de Omgevingsvisie. Tot die tijd hanteren we de onderstaande uitgangspunten en het geldende beleid voor zonneparken en windmolens.

5.5.6.2 *Algemene uitgangspunten voor de Energietransitie*

De energietransitie gaat hoe dan ook leiden tot veranderingen in de gebouwde omgeving en in het landschap. Met de Omgevingsvisie en daaruit voortvloeiend beleid bepalen we welke vormen van energie we willen toestaan en welke voorwaarden we stellen aan goede ruimtelijke inpassing.

Initiatieven op het gebied van energiebesparing en kleinschalige (gebouw gebonden) vormen van hernieuwbare energie willen we ruimhartig ondersteunen. In de meeste gevallen zijn deze vergunningsvrij. Ook kleinschalige windmolens met een ashoogte tot 15 meter willen we mogelijk maken met een eenvoudige procedure. Bij monumenten en beschermd dorpsgezicht houden we een lichte vorm van sturing via de aanvraag van een omgevingsvergunning. Hierbij is het uitgangspunt dat het straatbeeld niet wordt aangepast en dat energie-opwekkers zorgvuldig worden ingepast.

Dat we ook grootschalige oplossingen nodig hebben om Heerenveen energieneutraal te maken, beschouwen we als een gegeven. Deze bieden daarnaast ook kansen om nieuwe kwaliteiten toe te voegen aan het landschap, werkgelegenheid te creëren en innovatie te stimuleren. Het is dus de vraag welke grootschalige energieoplossingen we passend vinden bij Heerenveen en onder welke voorwaarden we die willen toestaan.

Aansluitend bij de vier afwegingsprincipes en onze visie op inpassing van ontwikkelingen in het landschap hanteren we de volgende ruimtelijke uitgangspunten voor grootschalige energieprojecten:

- Zuinig ruimtegebruik: door vraag en aanbod zo veel mogelijk bij elkaar te brengen hoeven we minder infrastructuur aan te leggen;
- Meervoudig ruimtegebruik: onder andere door het combineren van opgaven en investeringen met andere opgaven;

- De bestaande kwaliteiten van een gebied zijn uitgangspunt voor de ontwikkelingen (ruimtelijke kwaliteit);
- Grootschalige ontwikkelingen in het landelijk gebied gaan gepaard met nieuwe investeringen in het landschap.

Na het vaststellen van de RES bekijken we of actualisatie van deze beleidskeuzes wenselijk is.

5.5.6.3 *Beleid voor zonneparken en windmolens*

Het gemeentelijk zonneparkenbeleid gaat uit van kleine parken in aansluiting op kleine dorpen en grotere parken bij Heerenveen (zie *Beleidskader Zonneparken, 2016*). Dit beleidskader functioneert over het algemeen goed omdat het duidelijkheid geeft aan inwoners en initiatiefnemers. Het Provinciaal beleid geeft (iets) meer ruimte voor maatwerkoplossingen. Wanneer er meer bekend is over de RES-opgave, wegen we af of actualisatie van het beleidskader zonneparken gewenst is.

De *Beleidsnotitie Windenergie (2005)* is sterk verouderd. Door de Provincie wordt ruimte geboden voor kleinschalige solitaire windmolens (EAZ-molens). We bereiden daarom een partiële herziening van het bestemmingsplan voor, om medewerking te kunnen verlenen aan kleinschalige windmolens (maximaal 3 windmolens op agrarische erven van 15 meter hoog). Of verdere actualisatie van het windbeleid nodig is, wegen we af na de vaststelling van de RES.

5.5.7 *We maken onze eigen visie op bodem en ondergrond*

Het wordt drukker in de ondergrond. In de diepe ondergrond kunnen functies als gaswinning, geothermie en drinkwaterwinning elkaar bijten. Meer aan de oppervlakte zoeken we ruimte voor waterberging, bomen, kabels en leidingen. Daarnaast vragen de energietransitie en de communicatietechnologie tot nieuwe ruimteclaims in de ondergrond (warmtenetten, verzwaarde elektriciteitsnetten, glasvezel).

Het Rijk heeft met de Structuurvisie Ondergrond (STRONG) een stap gezet in de ordening van de diepe ondergrond. Begin 2020 is een *Beleidsnotitie Gaswinning* vastgesteld door de gemeenteraad. Deze notitie is bedoeld om te kunnen sturen op de ruimtelijke inpassing van gaswinningslocaties. Overeenkomstig het Hoofdlijnenakkoord 2018-2022 ontwikkelen we een eigen strategisch kader op de bodem en ondergrond. Deze visie vormt een programma op basis van deze Omgevingsvisie.

5.5.8 *Samen werken aan een natuurlijker bodem- en grondwatersysteem*

5.5.8.1 *Strategische visie waterbeheer*

Het natuurlijk bodem- en grondwatersysteem bepaalt in belangrijke mate welke vormen van landbouw en natuur in het gebied mogelijk zijn. In het *Waterplan (2003)* van de voormalige gemeente Heerenveen is een strategische visie opgenomen voor het beheer, gebruik en inrichting van het water in de gemeente Heerenveen, met 2030 als horizon. De strategische visie en de strategische doelen uit dit Waterplan worden overgenomen in de Omgevingsvisie. Zie ook paragraaf 5.4.8.

5.5.8.2 *Infiltreren en vasthouden van water*

Het vasthouden is vooral aan de orde op de hoger gelegen dekzandrug. Dit geven we vorm door het regenwater zoveel mogelijk af te koppelen en in de bodem te infiltreren. Daarnaast streven we ernaar om de afvoer van water in nieuwe sloten zoveel mogelijk te beperken.

5.5.8.3 *Waterbergend vermogen vergroten*

In de lager gelegen beekdalen en veengebieden willen we juist meer ruimte bieden om water te bergen en piekbuien op te vangen. Dit zorgt er ook voor dat we in drogere tijden minder gebiedsvreemd water hoeven in te laten. Dat laatste aspect wordt dan ook meegenomen in de planvorming voor het gebied Aldeboarn-De Deelen.

5.5.8.4 *Waterstructuur veenontginning beleefbaar houden*

Kenmerkend voor Heerenveen is de geschiedenis van veenontginning. De aanwezig waterstructuur is daar nog een zichtbaar restant van. Met name in het hoogveenontginningslandschap is de structuur van de Compagnonsvaart en de wijken nog goed te herkennen. Het zichtbaar en beleefbaar maken van deze structuur is voor dit gebied daarom een belangrijk doel, naast het duurzaam beheren van het water.

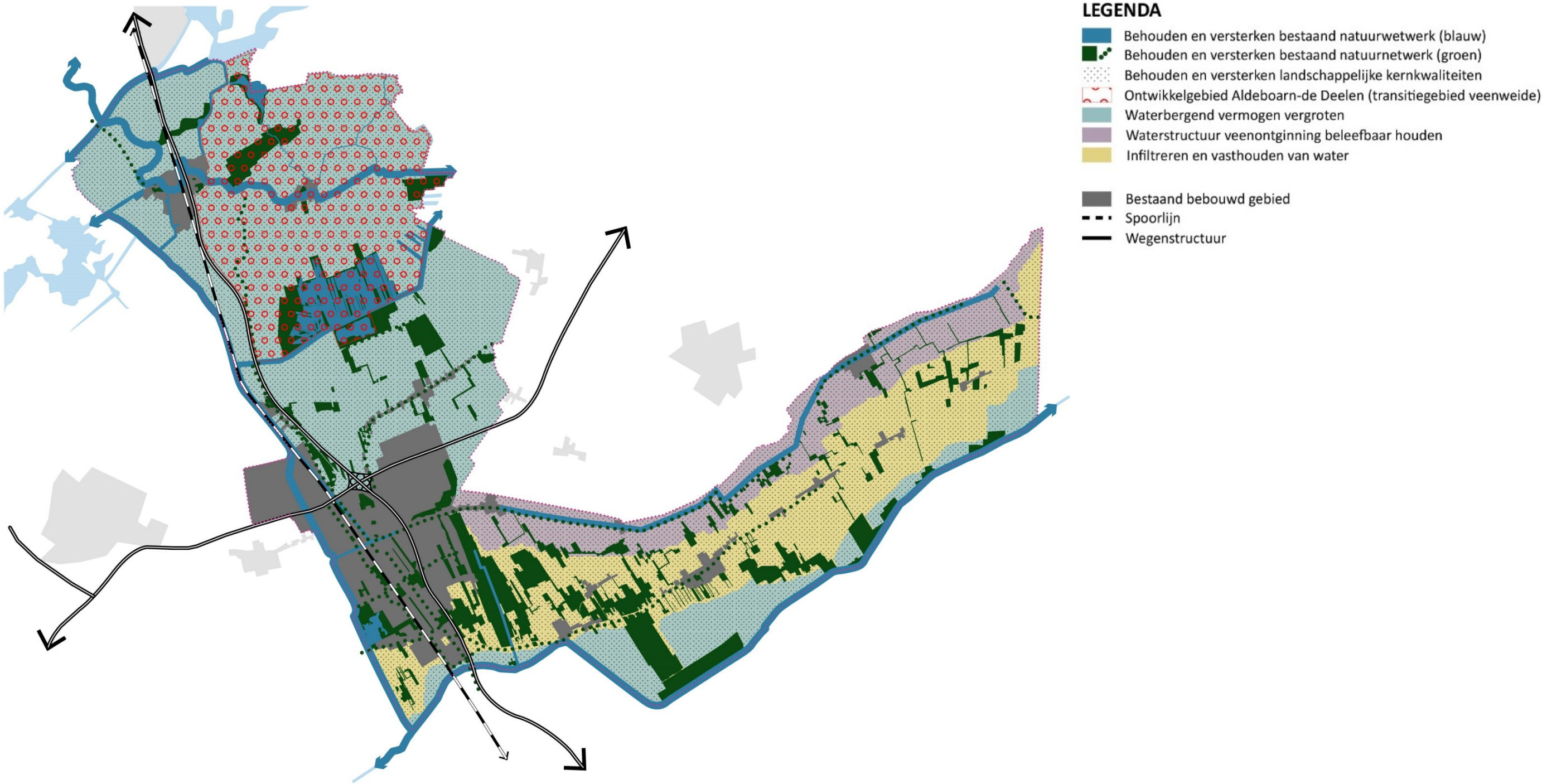
5.5.8.5 *Bescherming van drinkwater*

De gemeente ziet ook het belang van een natuurlijker bodem- en grondwatersysteem om de levering van drinkwater voor de toekomst te waarborgen. Beschermingszones voor drinkwater nemen wij op in ons Omgevingsplan.

5.5.9 *Samen werken aan het natuurwerk*

De soortenrijkdom neemt toe wanneer leefgebieden groter worden en beter met elkaar verbonden zijn. Wij streven daarom naar betere verbindingen in het natuurwetwerk. De Provincie heeft het voortouw bij het realiseren en inrichten van Natuurnetwerk Nederland (NNN).

In het vastgestelde *Duurzaamheidsprogramma (2019)* is de ambitie uitgesproken om als gemeente te werken aan een fijnmazig, lokaal natuurnetwerk. Dit netwerk omvat zowel het landelijk gebied, bebouwde omgeving, particuliere tuinen en bedrijventerreinen. In het Programma Groenstructuur brengen we in beeld welke schakels in het natuurnetwerk ontbreken en benoemen we de kansen voor de verdere ontwikkeling hiervan (zie paragraaf 5.4). Investerings in het natuurnetwerk kunnen ook onderdeel zijn van de kwaliteitsimpuls als bedoeld in paragraaf 5.5.2.

Figuur 5.12 Kernopgave 4 “Versterken van de kwaliteit en veerkracht van het landelijk gebied

6 Gebiedsgerichte uitwerking van de visie

6.1 Naar gebiedsgericht omgevingsbeleid

6.1.1.1 Ontwikkelen op basis van kernkwaliteiten...

De Omgevingswet biedt meer mogelijkheden om per gebied een gedifferentieerd omgevingsbeleid te maken. Met het vaststellen van de Beleidskoers fysieke leefomgeving heeft de gemeenteraad besloten om het beleid gebiedsgericht uit te werken (zie ook afwegingsprincipes in paragraaf 4.3). Zo ontstaat voor elk gebied een duidelijk toekomstperspectief, dat kan worden gebruikt bij de afweging van concrete initiatieven (bijvoorbeeld in het kader van een omgevingsvergunning). Een gebiedsgerichte uitwerking biedt handvatten om gebieden vanuit de bestaande (of gewenste) kwaliteiten verder

te ontwikkelen en minder te werken met kwantitatieve (en uniforme) regels¹. Hiermee geven we invulling aan het motto van de Omgevingswet: ruimte voor ontwikkeling, waarborgen voor kwaliteit.

In dit hoofdstuk is per deelgebied omschreven

- Een beknopte beschrijving van de ontstaansgeschiedenis
- Welke kernkwaliteiten we willen behouden en versterken;
- Welke functionele kenmerken het gebied heeft (zie toelichting gebiedstypen onderstaand);
- Welke ontwikkelingen in de komende jaren worden voorzien;
- Welke beleidsuitgangspunten en ambities van toepassing zijn.

6.1.1.2 ...en ambities op het gebied van Omgevingskwaliteit

Per gebied wordt aangegeven welke omgevingsaspecten van belang zijn en welke ambities we nastreven. Doelstellingen kunnen per gebied verschillen. Denk daarbij aan het volgende typen ambities:

- Meer of juist minder mengen van functies;
- Ruimte geven voor nieuwe economische activiteiten (met een bepaalde mate van hinder) of de ambitie om het woon en leefklimaat te verbeteren;
- Een meer of minder hoge milieubelasting toestaan dan de wettelijke standaardwaarde uit de Omgevingswet.

In het Omgevingsplan worden aan deze beleidsdoelen concrete regels verbonden.

6.1.1.3 Omgevingskwaliteit is een breed begrip en betekent niet overal hetzelfde

Omgevingskwaliteit bestaat uit een groot aantal aspecten die samen bepalen hoe gezond en veilig de leefomgeving is, hoe we deze ervaren en hoe toekomstbestendig deze is. Per gebied zijn verschillende aspecten doorslaggevend voor de Omgevingskwaliteit. In het ene gebied is dat de levendigheid of de aanwezigheid van verschillende functies. Op andere plekken wordt de kwaliteit juist bepaald door de afwezigheid van functies en is de mate van rust, stilte en duisternis dat wat die plek aangenaam maakt.

Ten behoeve van het Omgevingsplan werken we een methodiek uit waarmee we op gebiedsgerichte wijze verder invulling geven aan het begrip de Omgevingskwaliteit. De gebiedstypen en ambities uit dit hoofdstuk vormen hiervoor de basis.

6.1.1.4 Bestuurlijke afwegingsruimte in de Omgevingswet

De bestuurlijke afwegingsruimte voor lokaal maatwerk verschilt in de Omgevingswet per aspect. Voor de aspecten geluid, geur (van veehouderijen), trillingen en bodem is in de Omgevingswet afwegingsruimte opgenomen. Gemeenten mogen voor deze aspecten strengere normen of minder strenge omgevingswaarden vaststellen dan de standaardwaarde die is opgenomen in

¹ Ook in de toekomst blijven regels nodig om bestaande Omgevingskwaliteiten te beschermen en een bepaalde mate van rechtszekerheid te bieden. In het Omgevingsplan wordt afgewogen welke regels wenselijk en noodzakelijk zijn

het *Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl)*. Voor luchtkwaliteit en externe veiligheid geldt dat gemeenten alleen strengere waarden kunnen hanteren dan de wet. Voor het aspect licht en het uiterlijk van bouwwerken gelden geen instructieregels van het Rijk. Hier hebben gemeenten volledige vrijheid om wel of geen regels te stellen.

6.1.1.5 We werken al (deels) gebiedsgericht

Op dit moment zijn er diverse vormen van gebiedsgericht omgevingsbeleid van toepassing in de gemeente. Ten aanzien van het aspect geurhinder van veehouderijen kent Heerenveen al gebiedsgericht omgevingsbeleid. In de *Beleidsnotitie geur* zijn vier gebiedstypes afstanden vastgelegd die aangehouden moeten worden tussen stallen en geurgevoelige bebouwing. Ook de geldende *Welstandsnota* en het beleid voor het beheer van de openbare ruimte (*Nota Kapitaalgoederen*) worden gezien als een vorm van gebiedsgericht omgevingsbeleid.

Voor andere milieuaspecten zijn in Heerenveen nog geen gebiedsgerichte normen uitgewerkt. Nieuwe normen worden opgenomen in Omgevingsplan of in aparte beleidsregels. In het kader van het Omgevingsplan werken we gebiedsgericht milieubeleid uit dat aansluit bij de doelstellingen van de Omgevingsvisie. Tot die tijd zijn de bestaande normen van toepassing.

6.1.1.6 Gebruik van dorps- en wijkvisies

Bij de formulering van kernkwaliteiten en ambities per gebied zijn de onlangs geactualiseerde dorpsvisies gebruikt (voor zover beschikbaar per april 2021). Verouderde dorps- (en wijk)visies uit de periode 2007-2010 zijn niet meegenomen, omdat verschillende punten intussen zijn gerealiseerd of om dat deze verouderd zijn. Wanneer wijk- of dorpsvisies in de toekomst worden aangepast, kan dit bij actualisatie van de Omgevingsvisie leiden tot aanpassingen van dit hoofdstuk. Daarbij wordt steeds afgewogen hoe de dorpsvisie zich verhoudt ten opzichte van de thematische beleidsuitgangspunten van de gemeente (zie hoofdstuk 5).

6.1.2 Gebiedsindeling: gebiedstypen en deelgebieden

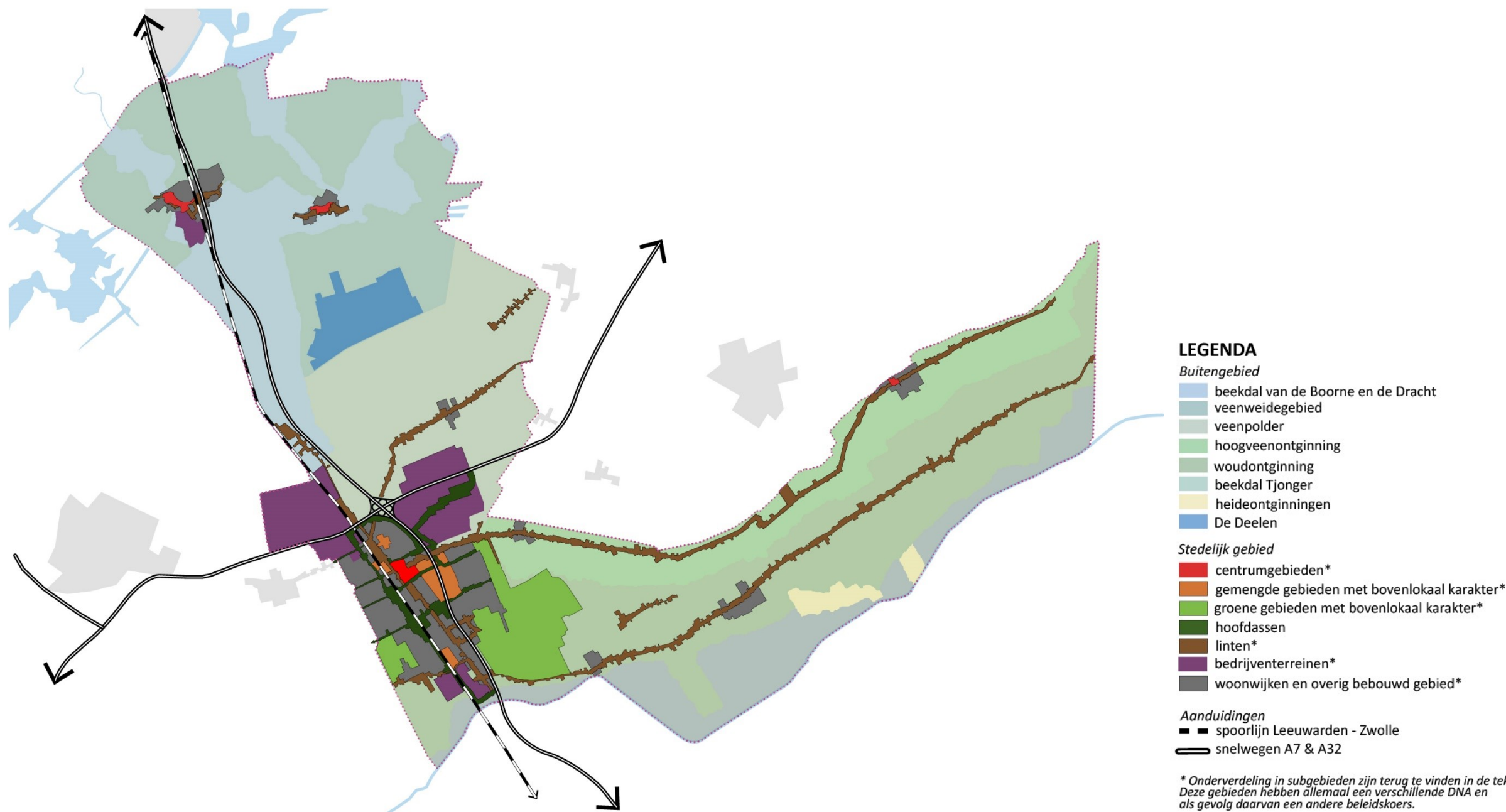
In figuur 6.2 is een gebiedsindeling weergegeven. Voor de gebiedsindeling is een balans gezocht tussen de herkenbaarheid voor inwoners en het schaalniveau waarop het beleid kan worden geconcretiseerd. De gebiedsindeling is onder meer gebaseerd op (onderlinge verschillen in):

- Ruimtelijke kenmerken / identiteit (o.a. de betekenis voor de identiteit van de gemeente of de betekenis als cultureel erfgoed);
- De aanwezigheid van een bepaalde (mix) aan functies;
- Dynamiek en ontwikkelingen / verschil in opgave;
- Beleidsuitgangspunten.

Er is een onderscheid gemaakt tussen een aantal gebiedstypen, met daaraan ondergeschikt verschillende deelgebieden. In de paragrafen 6.2 tot en met 6.9 zijn algemene uitgangspunten en ambities opgenomen die gelden voor de volgende acht gebiedstypen:

- Centrumgebieden;
- Gemengde gebieden met een bovenlokaal karakter;
- Groene gebieden met een bovenlokaal karakter;
- Historische lintstructuren;
- Hoofdassen en infrastructuur;
- Woongebieden;
- Bedrijventerreinen;
- Buitengebied.

In subparagrafen met deelgebieden zijn specifieke uitgangspunten toegevoegd voor zover deze in bepaalde deelgebieden van toepassing zijn.

Figuur 6.2 Gebiedsindeling

6.9 Buitengebied

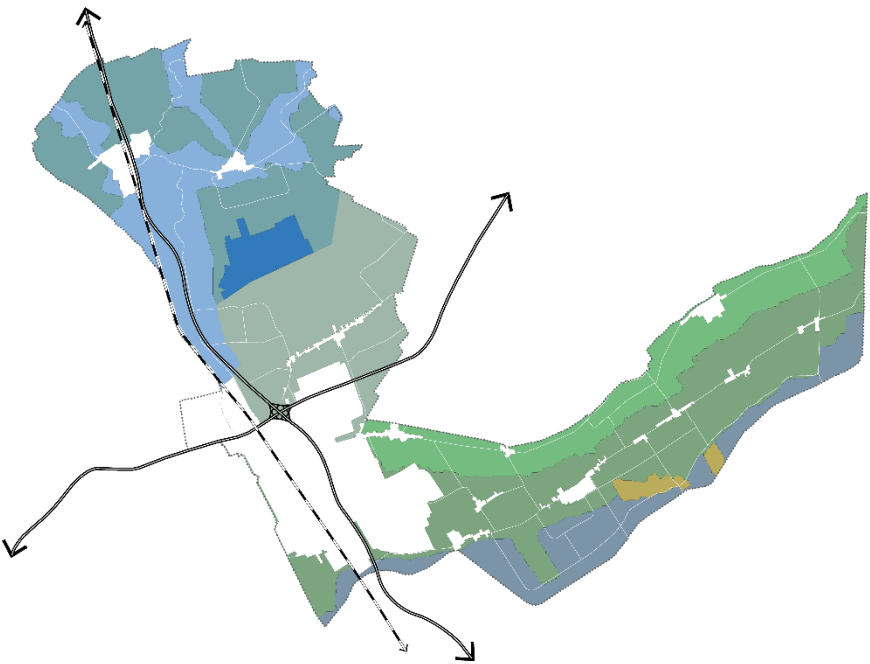
6.9.1 Kenschets en algemene uitgangspunten buitengebied

6.9.1.1 Algemeen

Het buitengebied heeft in belangrijke mate een agrarische functie. Veel gronden hebben een agrarische bestemming. Daarnaast zijn er ook aanzienlijke delen van het buitengebied bestemd voor natuur. Een combinatie van deze functies komt uiteraard ook voor (bijvoorbeeld agrarisch natuurbeheer).

Het buitengebied vormt voor veel inwoners en bezoekers ook een belangrijke plek om te recreëren. Er zijn daarom verschillende wandel-, fiets-, ATB- en ruitersporen.

Tussen de verschillende landschapstypen bestaan wel verschillen. Er zijn gebieden waar de oude, kleinschalige ontginningsstructuur nog grotendeels aanwezig is. Voorbeelden zijn de woudontginning en het klei-op-veengebied. De schaal van het landschap is hier kleiner. Daarnaast zijn er ook gebieden die zijn ingepolderd of later door middel van ruilverkaveling geschikt gemaakt voor de landbouw. Deze gebieden hebben vaak een grotere schaal. Voorbeelden zijn de veenpolder aan weerszijden van de Aengwilderweg en delen van de Tjongervallei.

6.9.1.2 Opgaven en ontwikkelingen

De opgaven voor het buitengebied staan al in het thematische deel van de visie (zie paragraaf 5.5). Samengevat gaat het om het volgende:

- De diversiteit van het landschap vormt een belangrijke kwaliteit van onze gemeente. We zorgen er daarom voor dat nieuwe ontwikkelingen passen in het landschap op een manier dat de verschillende landschapstypen herkenbaar blijven of zelfs worden versterkt;
- Voor de vrijkomende agrarische bedrijven is een nieuwe bestemming wenselijk. Zeker als het gaat om karakteristieke stelpoederijen of kop-

hals-rompboederijen. Met wonen, kleinschalige bedrijvigheid of toeristisch-recreatieve functies wordt een nieuwe invulling gegeven aan gebouwen die we graag behouden en onderhouden. Het omvormen van voormalig agrarische bedrijven naar een nieuwe bestemming, geeft mogelijkheden tot kwaliteitsverbetering door agrarische bebouwing te slopen die geen functie meer heeft.;

- Er liggen verschillende opgaven op het gebied van biodiversiteit en het waterbeheer. We grijpen ontwikkelen in het buitengebied aan kwaliteit aan het landschap toe te voegen en waar nodig te herstellen.

6.9.1.3 Algemene uitgangspunten en ambities buitengebied

Voor het buitengebied zijn de volgende ambities en algemene uitgangspunten van toepassing:

- Bij ontwikkelingen in het buitengebied zetten we in op het behouden en versterken van de landschappelijke kernkwaliteiten die zijn genoemd in paragraaf 6.9.2 tot en met 6.9.9;
- In het gebied zetten we in op de ontwikkeling van landbouw met een duurzaam en natuurinclusief ontwikkelperspectief. In het buitengebied hebben agrarische bedrijven over het algemeen meer ontwikkelmogelijkheden dan in de linten en dorpskernen; we houden daarbij rekening met de ontwikkelruimte die is toegekend met het vaststellen van de notitie Geurhinder 2015;
- Bij uitbreiding van bestaande erven houden we rekening met een zorgvuldige inpassing in het landschap. Bij schaalvergroting vanaf een bepaalde omvang vragen we daarnaast om een extra investering in het landschap (kwaliteitsimpuls). Deze omvang verschilt per landschapstype (zie paragraaf 6.9.2 tot en met 6.9.8). De methodiek hiervoor is beschreven in paragraaf 5.5.2 en werken we nog verder uit;
- Vrijkomende agrarische bedrijven willen we een passende bestemming geven. Daarbij bieden we mogelijkheden voor toeristisch-recreatieve functies, kleinschalige vormen van wonen en bedrijvigheid. Bij het slopen van agrarische bebouwing geven we (vanaf een bepaalde omvang) bouwrechten voor de realisatie van een nieuwe woning. Daarmee wordt de sanering van verouderde agrarische bebouwing betaald (ruimte-voor-ruimte). De exacte mogelijkheden voor vrijkomende agrarische bedrijven werken we nog uit in een programma;
- Nieuwe woonerven of agrarische erven in het buitengebied zijn mogelijk wanneer hiermee een bestaand (milieu)knelpunt wordt opgelost (bijvoorbeeld de verplaatsing van een agrarisch bedrijf dat niet verder kan groeien). Daarnaast zijn er mogelijkheden om een nieuwe woning te bouwen wanneer er (voormalig) agrarische bebouwing wordt gesaneerd (ruimte-voor ruimte). In die gevallen wordt een locatie gezocht die past bij het bebouwingsbeeld van het landschapstype (zie kernkwaliteiten per landschapstype in paragraaf 6.9.2 tot en met 6.9.8);
- Bij het realiseren van zonneparken en solitaire windmolens houden we rekening met de bestaande kernkwaliteiten. Bij grotere initiatieven vragen we om een kwaliteitsimpuls (versterken van de kernkwaliteiten). Dit werken we verder uit in ons zonneparken- en windbeleid;

- Kleinschalige toeristisch-recreatieve ontwikkelingen worden gestimuleerd. Daarbij zetten we in op slimme groei; waarbij toerisme en de kernkwaliteiten van een gebied elkaar versterken, bijvoorbeeld door bij te dragen aan herstel en behoud van (cultuur)historie, versterken van routestructuren, de leefbaarheid en beleefbaarheid;
- Bij het aanplanten van nieuwe landschapsstructuren en het vergroten van het waterbergend vermogen houden we nadrukkelijk rekening met de landschappelijke kenmerken en de biodiversiteit. We versterken het natuurnetwerk door zoveel mogelijk gebieden en gebiedjes met elkaar te verbinden. We kiezen daarbij voor gebiedseigen soorten en variatie.

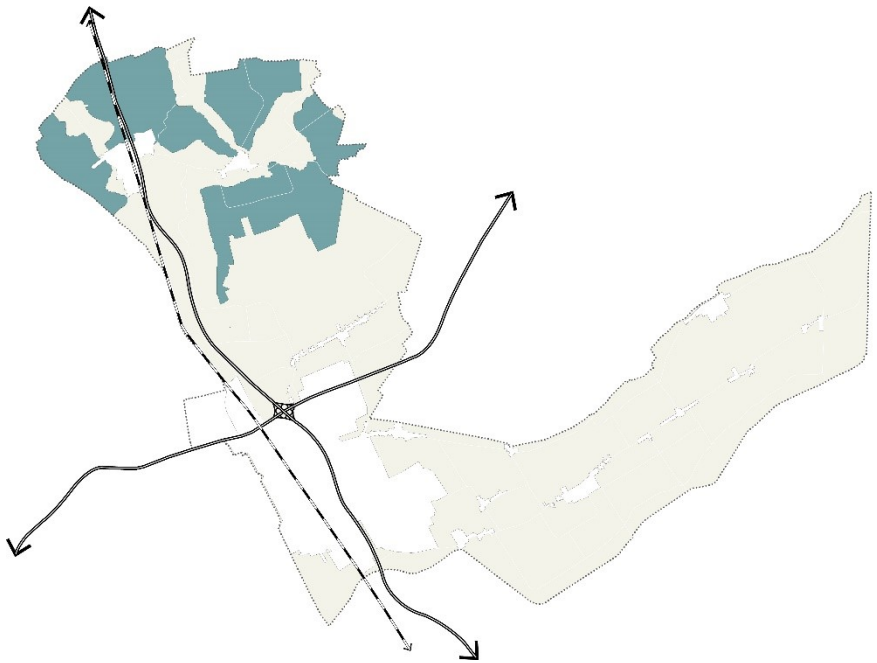
Specifieke uitgangspunten per landschapstype zijn beschreven in de volgende paragrafen.

6.9.2 Veenweidegebied

6.9.2.1 Ontstaansgeschiedenis

Aan de noordzijde van onze gemeente ligt het veenweidegebied. Het landschappelijke beeld in dit gebied wordt bepaald door de aanwezigheid van een pakket laagveen in de ondergrond. Het dorp Aldeboarn ligt midden in het gebied. Rondom Akkrum ligt ook een aantal gebieden waar een dik veenpakket aan de oppervlakte ligt. Daarnaast grenst het gebied aan De Deelen en de Hooivaart in het zuiden en via de Wijde Ee aan Nationaal Park de Alde Feanen in het noorden.

Bewoning in het gebied bestaat van origine uit verspreid liggende bebouwing op hoger gelegen terpen. Deze terpen kennen deels beschermde archeologische waarden. Aan deze oude structuren zijn later verschillende ruilverkavelingswegen en boederijen toegevoegd. Bijvoorbeeld langs de Fjurlanswei.

6.9.2.2 Kernkwaliteiten

Kenmerkende kwaliteiten van het veenweidegebieden die we willen behouden en versterken:

- In de veenbodem is veel koolstof (CO₂) vastgelegd. Door het hoge organisch stof gehalte is de bodem vruchtbaar en kan deze veel vocht vasthouden. Behoud van dit veenpakket is daarom wenselijk;
- Grootschalige openheid en ruime zichtlijnen, doordat er weinig bebouwing en opgaande beplanting aanwezig is;
- Verspreid liggende bebouwing op terpen. Veelal agrarische erven of voormalige boerderijen met karakteristieke stelp of kop-hals-romp boerderijen. Door de aanwezige erfbeplanting vormen de erven groene bakens in het landschap;
- Waterrijke omgeving met (deels) bevaarbare waterverbindingen;
- Het opkwellende grondwater van de hogere zandgronden heeft over het algemeen een goede kwaliteit, is rijk aan mineralen (vooral kalk en ijzer).
- Verschillende natte natuurgebieden en percelen met agrarisch natuurbeheer (weidevogelbeheer);
- De verkavelingsstructuur bestaat uit smalle, opstreckende percelen gericht op de ontginningsas (de Boorne of het Oud diep). Op sommige plekken verspringt de verkavelingsrichting.
- (oude) Paden en verbindingen door het landschap waardoor het landschap beleefbaar is.

6.9.2.3 Functionele gebiedsomschrijving

Het veenweidegebied kent een agrarisch functie, al dan niet in combinatie met agrarisch natuurbeheer (weidevogelbeheer) of als ganzenfouragegebied. Het

is te typeren als een rustig buitengebied. In het gebied liggen diverse natuurgebieden die verbonden zijn met de aanwezigheid van veen, petgaten of open water. Daarnaast zijn er woonerven en kleinschalige bedrijfsfuncties aanwezig.

6.9.2.4 Ontwikkelingen en opgaven

Algemene opgaven die spelen in het buitengebied zijn benoemd in paragraaf 5.5 en/of 6.9.1. Specifiek voor dit gebied speelt nog het volgende:

Door de oxidatie van het veen in het gebied ontstaan problemen met funderingen, verdichting van de bodem, uitstoot van CO₂, vermindering van de landbouwopbrengst, aanpassingen in de waterhuishouding en terugloop van de biodiversiteit. Aan de andere kant liggen er ook kansen om met een volledige aanpak de biodiversiteit te vergroten, de CO₂-uitstoot terug te dringen, toerisme en recreatie te stimuleren en alternatieve verdienmogelijkheden voor boeren te creëren. Dit is de reden dat het gebied Aldeboarn / De Deelen in de Veenweidevisie is aangemerkt als kansrijk gebied.

Het dalen van de veenbodem en de daardoor noodzakelijke aanpassing van de waterhuishouding kan leiden tot problemen met funderingen.

Vanwege de lage ligging is de berging van water in natte periodes een aandachtspunt in dit gebied. Door het dalen van de bodem zijn maatregelen nodig om het waterbergende vermogen in het gebied op orde te houden. In verband met klimaatverandering verwachten wij dat het veenweidegebied vaker een rol gaat spelen bij het (tijdelijk) opvangen van water.

Door inwoners, boeren (Gebiedscollectief it Lege Midden) en Stichting Beekdallandschap Koningsdiep/ De Nije Boarn wordt gewerkt aan oplossingen voor de veenweideproblematiek. Er zijn onder andere proeven opgestart met grondwatergestuurd peilbeheer, andere vormen van maïsteelt en het verbeteren van de bodemvruchtbaarheid. Er wordt naar gestreefd om in 2021 een door de streek gedragen gebiedsplan te laten vaststellen door de betrokken gebiedspartijen.

6.9.2.5 Aandachts- en uitgangspunten

Voor dit gebied hanteren we de volgende beleidsuitgangspunten:

- We ondersteunen het gebiedsproces Aldeboarn-De Deelen actief. Samen met inwoners, boeren en andere ondernemers kijken we naar een toekomstbestendige invulling van het gebied. Na afronding van het

gebiedsplan, wordt bekeken of deze paragraaf moet worden geactualiseerd;

- Bij uitbreiding van bestaande agrarische erven houden we rekening met een zorgvuldige inpassing in het landschap. Bij schaalvergroting tot 2,0 ha vragen we de initiatiefnemer om het opstellen van een landschappelijk inpassingsplan. Bij grotere erven vragen we ook om een kwaliteitsimpuls in het landschap, waarmee het plan een bijdrage levert aan het versterken van de landschappelijke kernkwaliteiten;
- Het vergroten van het waterbergend vermogen, koppelen we aan het “leesbaar” maken van het landschap en het vergroten van de biodiversiteit. Bij het graven van nieuwe sloten hebben we een voorkeur voor het herstellen van oude slootpatronen of het realiseren van sloten met flauwe taluds (natuurvriendelijke oevers);
- Kleinschalige toeristisch-recreatieve ontwikkelingen worden gestimuleerd. In dit gebied denken we daarbij aan het herstel van cultuurhistorische routes, rustpunten, kleinschalige water(sport)recreatie, bed & breakfast, kamperen bij de boer, kleinschalige gastaccommodaties of innovatieve verblijfsrecreatieconcepten.

6.9.3 Beekdal van de Boorne en de Dracht

6.9.3.1 Ontstaansgeschiedenis

De Boorne vormt de vroegere ontwatering van het veengebied aan de oostzijde van Friesland naar de (voormalige) Middellzee. Langs de Boorne (en een aantal zijrivieren) zijn kleiafzettingen gerealiseerd (klei-op-veen). Het meanderende verloop is daardoor nog herkenbaar in ligging van dijken en de verkaveling van het gebied. De Boorne kende verschillende zijrivieren. Zo werd het gebied ten zuiden van de Boorne afgewaterd vanuit de Dracht; een naam die we nu nog in het centrum van Heerenveen terug zien. De vroegere bedijking is nog te herkennen in het kronkelende verloop van de Van Sminiawei.

In de Middeleeuwen moesten de laaggelegen landerijen in het Lage Midden door de hemdijken tegen het hoge water beschermd worden. Om te voorkomen dat het gebied Oostergo last kreeg van het water in het Lage Midden werd ten noorden van de Boorne de Leppedijk aangelegd.

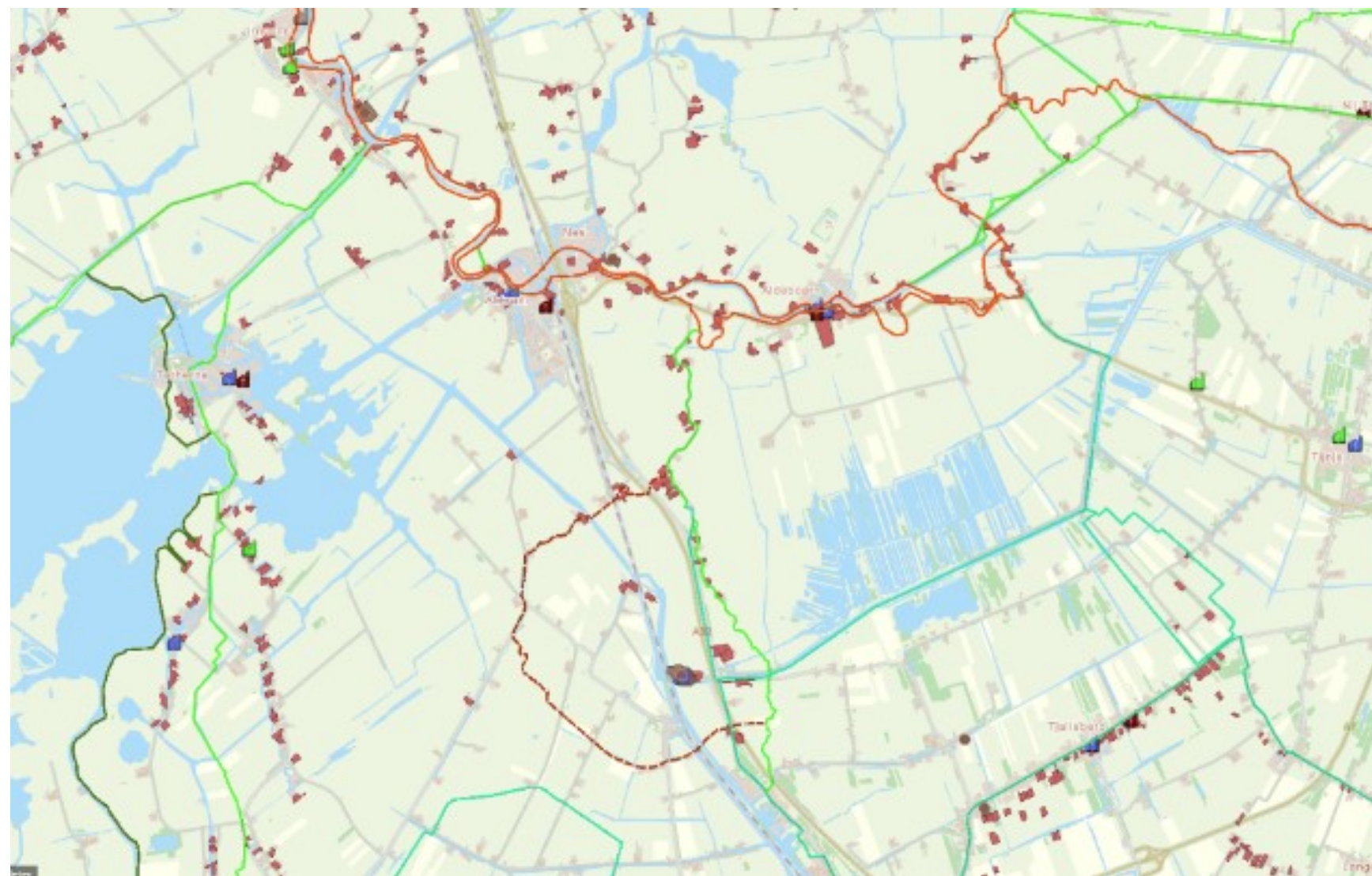
Het buurtschap Oude Schouw is gelegen op de driesprong van de rivier de Boorne en de Nieuwe Wetering (nu onderdeel van het Prinses Margrietkanaal). Dit is eeuwenlang een belangrijk ontmoetings- en pleisterplaats aan de rijkstraatweg geweest van Leeuwarden naar Heerenveen. Reizigers van en naar Leeuwarden werden eerst op dit punt per boot overgezet. Het hotel-restaurant De Oude Schouw in deze buurtschap is al sinds de 17e eeuw in gebruik.

Rond 1950 werd de driesprong een kruising toen het gedeelte van het Prinses Margrietkanaal richting Grouw gereed kwam. Met de aanleg van een hoge verkeersbrug in 1951 en de aanleg van Rijksweg A32 in 1963 werd Oude Schouw voortaan door het verkeer gepasseerd en nam het belang van de buurtschap en het hotel aanzienlijk af.

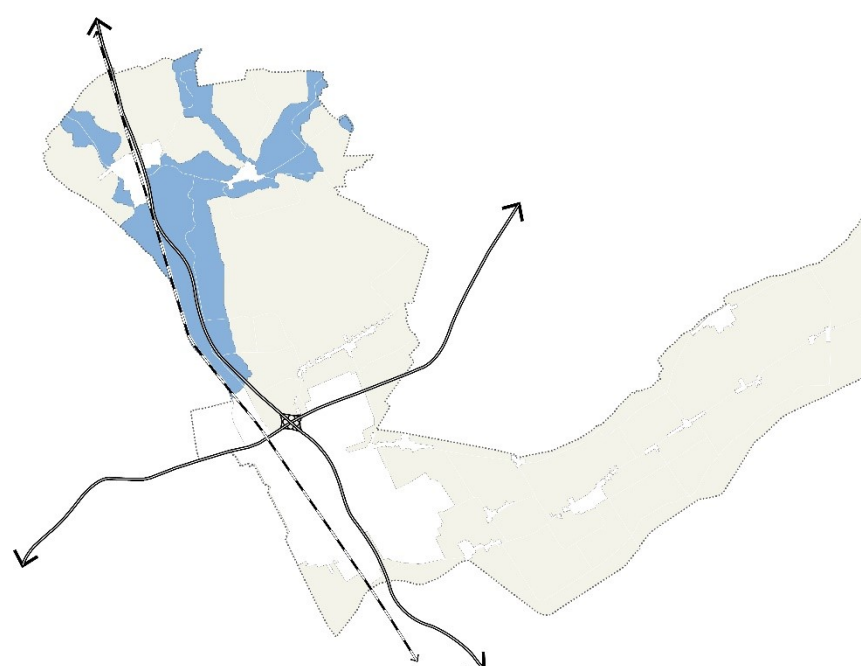
6.9.3.2 Kernkwaliteiten

Kenmerkende kwaliteiten in het beekdal die we willen behouden en versterken:

- Klei-op-veen-ondergrond;
- Zicht op en beleefbaarheid van de Boorne;
- De cultuurhistorische waarde van Middeleeuwse dijktracés, waaronder de Leppedyk en de Van Sminiawei;
- Openheid en ruime zichtlijnen;
- Onregelmatige blokverkaveling;
- Verspreid liggende bebouwing op (voormalige) terpen. Deels met beschermde archeologische waarden;
- Oude routes/verbindingen zowel over water als over land (zoals het Jaabikspaad) door het landschap;
- Onregelmatige blokverkaveling op de klei-op-veengronden.

Uitsnede Cultuurhistorische Kaart Fryslân met dijktracés, (voormalige) kloosters en kerken en boerderijplaatsen

6.9.3.3 Functionele gebiedsomschrijving

De beekdalen hebben voornamelijk een agrarische functie, al dan niet in combinatie met agrarisch natuurbeheer (weidevogelbeheer). In het gebied liggen diverse natuurgebieden die verbonden zijn met de aanwezigheid van veen, petgaten of open water. Daarnaast zijn er verschillende woonerven en kleinschalige bedrijfsfuncties aanwezig. Het is te typeren als een rustig buitengebied.

6.9.3.4 Ontwikkelingen en opgave

Algemene opgaven die spelen in het buitengebied zijn benoemd in paragraaf 5.5 en/of 6.9.1. Specifiek voor dit gebied spelen de onderstaande aspecten.

Ook in dit gebied speelt de problematiek van veenbodemdaling. Al daalt de bodem hier minder hard door de aanwezigheid van een kleidek. Het gebied rondom Aldeboarn maakt deel uit van het gehele gebiedsproces Aldeboarn-De Deelen voor een nadere beschrijving (zie paragraaf 6.2.1).

Langs de Boorne liggen mogelijkheden om (routegebonden) recreatie verder te ontwikkelen. Het vaarwater van de Boorne maakt onderdeel uit van de Turfroute. Daarnaast loopt het Jabikspaad (Jacobuspad) langs deze rivier. De Boorne geeft dus mogelijkheden voor ontwikkeling van cultuurhistorie, natuurbeleving en waterrecreatie-gerelateerde voorzieningen én (kleinschalige) voorzieningen, accommodaties en rustplaatsen voor recreanten op land. Bovendien worden combinaties van water- en landrecreatie ook steeds relevanter.

Omdat het gebied laag ligt, is de berging van water in natte periodes een aandachtspunt. In verband met klimaatverandering gaat het gebied vaker een rol spelen bij het (tijdelijk) opvangen van water.

Het dalen van de veenbodem (in de omgeving) en de daardoor noodzakelijke aanpassing van de waterhuishouding kan leiden tot problemen met funderingen.

6.9.3.5 Aandachts- en uitgangspunten

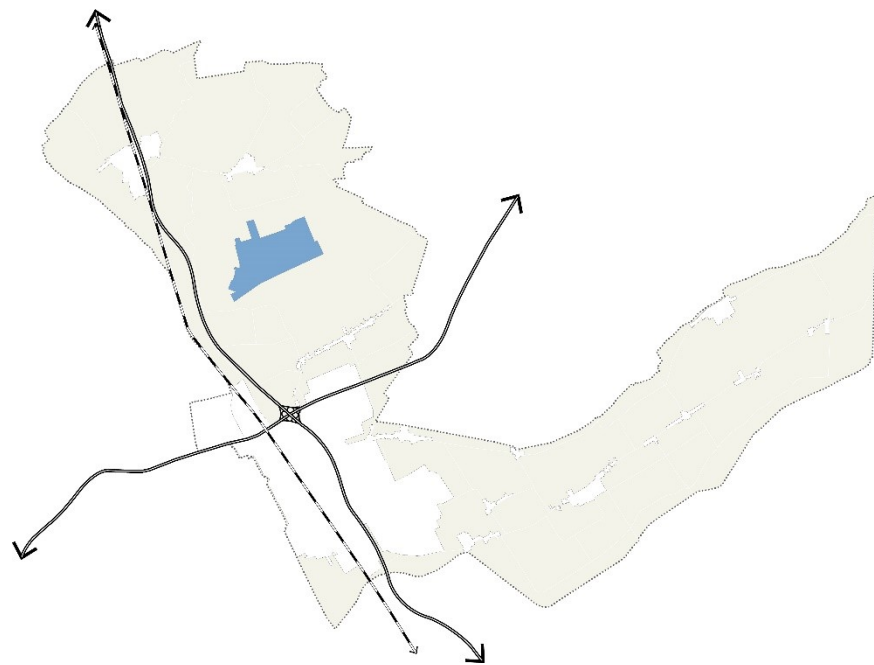
- We ondersteunen het gebiedsproces Aldeboarn-De Deelen actief. Samen met inwoners, boeren en andere ondernemers kijken we naar een toekomstbestendige invulling van het gebied. Na afronding van het gebiedsplan, wordt bekeken of deze paragraaf moet worden geactualiseerd;
- Bij uitbreiding van bestaande agrarische erven houden we rekening met een zorgvuldige inpassing in het landschap. Bij schaalvergroting tot 2,0 ha vragen we de initiatiefnemer om het opstellen van een landschappelijk inpassingsplan. Bij grotere erven vragen we ook om een kwaliteitsimpuls in het landschap, waarmee het plan een bijdrage levert aan het versterken van de landschappelijke kernkwaliteiten;
- Het toevoegen van nieuwe waterberging draagt bij aan de leesbaarheid van het landschap of een grotere biodiversiteit. Dit kan door slootpatronen te herstellen of door sloten met flauwe taluds te realiseren (natuurvriendelijke oevers);
- Kleinschalige toeristisch-recreatieve ontwikkelingen worden gestimuleerd. In dit gebied denken we daarbij aan het herstel van cultuurhistorische routes, rustpunten, kleinschalige water(sport)recreatie, bed & breakfast, kamperen bij de boer, kleinschalige gastaccommodaties of innovatieve verblijfsrecreatieconcepten.

6.9.4 De Deelen

6.9.4.1 Ontstaansgeschiedenis

In het midden van het Heerenveense laagveengebied ligt natuurgebied De Deelen. De Deelen is één van de gebieden in Friesland die het laatst verveend is. Tot in de jaren zestig van de vorige eeuw werd nog turf gestoken. Het gebied is na de vervening niet door de landbouw in gebruik genomen, maar als uitgeveend laagveenmoerasgebied blijven bestaan. Het afgegraven veengebied is nu een mozaïek van water, riet, moerasbosjes en kleine, smalle graslanden.

De Deelen is als Natura 2000-gebied aangewezen voor de bescherming van verschillende vogelsoorten, omdat het een slaap- en rustplaats biedt en een plek om te foerageren. Dat laatste gebeurt overigens ook in de wijde omgeving van De Deelen. De Deelen is onder meer belangrijk voor vijf vogelsoorten die broeden binnen het gebied: de roerdomp, de purperreiger, de bruine kiekendief, de zwarte stern en de rietzanger. De Deelen is een kwetsbaar ecosysteem met flora en fauna, bodemleven en waterleven waarin de vogels het meest zichtbare deel van de voedselketen zijn.

6.9.4.2 Kernkwaliteiten

- Aanwezigheid van natte natuur: laagveenmoeras;
- Broed- en rustplaats voor beschermde vogelsoorten. Het gebied is daarom aangewezen in het kader van de Europese Vogelrichtlijn;
- Het kenmerkend patroon van petgaten en legakkers (stripes) is door de provincie aangemerkt als aardkundig waardevol gebied;
- Aanwezigheid van rust, stilte en donkerte. Het gebied is daarom ook aangewezen als provinciaal stiltegebied;
- Ontbreken van bebouwing en niet-natuurfuncties;
- Aanwezigheid van een netwerk aan paden, vlonders en bruggetjes waardoor het gebied beleefbaar is voor o.a. wandelaars.

6.9.4.3 Functionele gebiedsomschrijving

De Deelen is een natuurgebied, met een beperkt recreatief medegebruik.

6.9.4.4 Ontwikkelingen en opgaven

Vanwege de natuurfunctie is het gebied De Deelen minder ingeklonken dan de veengebieden die voor de landbouw worden gebouwd. Het gebied ligt daardoor hoger dan de directe omgeving, waardoor water wegsijpelt uit het gebied en aanvoer van gebiedsvreemd water nodig is. Het realiseren van een nattere bufferzone rondom De Deelen kan dit effect verminderen. Deze mogelijkheid wordt verder onderzocht in de integrale planvorming voor het gebied Aldeboarn-De Deelen.

De Deelen kent nu 50.000-60.000 bezoekers per jaar. Het gebied is het meest toegankelijk vanaf de parkeerplaats bij de Hooivaart. Deze ingang ligt erg afgelegen en is lastig te bereiken. Met het toevoegen van een extra toegangspoort vanuit het noorden kunnen meer mensen genieten van het gebied. Met een verbinding langs de Bolsloot kan Aldeboarn functioneren als toegangspoort voor het gebied. Een extra poort kan daarbij bijdragen aan spreiding van de bezoekers. Ook bestaat er al jaren de wens voor de realisatie van een fietspad door De Deelen. Uiteraard moet bij veranderingen in het gebied rekening worden gehouden met de kwetsbare natuurwaarden ter plaatse.

6.9.4.5 Ambities en uitgangspunten

- Nieuwe bebouwing in het gebied is alleen aan de orde als het kleinschalig is en ten dienste staat van het beheer of de beleving van het natuurgebied en de natuurwaarden;
- Bij ontwikkeling van de toeristisch-recreatieve medegebruik houden we rekening met de draagkracht en natuurwaarden in het gebied;
- Ontwikkelingen in het veenweidegebied rondom De Deelen komen ten goede aan de waarden en waterhuishouding van De Deelen;
- We onderzoeken actief de mogelijkheden om de kernkwaliteit donkerte (en de beleving daarvan) in de omgeving van De Deelen verder te versterken.

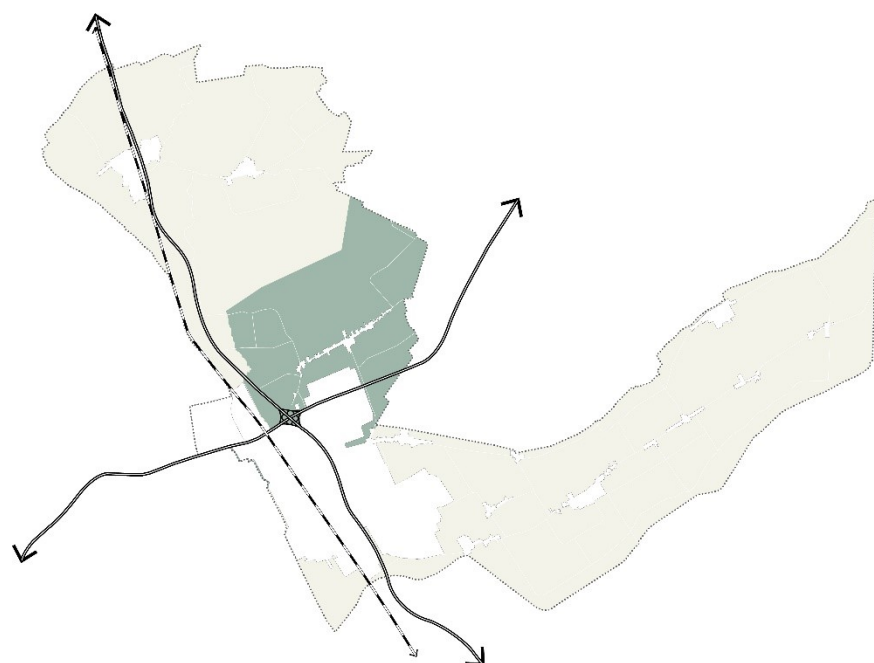

6.9.5 Veenpolders

6.9.5.1 Ontstaansgeschiedenis

De veenpolders liggen in Heerenveen aan weerszijden van het lint Terband, Luinjeberd, Tjalleberd en Gersloot. In 1854 is het gebied ingepolderd omdat het door de veenontginning was veranderd in een nat onland. Doordat het veen hier in het verleden is afgegraven, behoren deze polders tot de laagst gelegen gebieden van Friesland (1,5 tot 2 m beneden NAP). Op meerdere plekken zijn wegen en andere landschappelijke structuren gemarkeerd met flinke bomensingels.

De veenpolders worden begrensd door de Hooivaart in het noorden en de Schoterlandse Compagnonsvaart in het zuiden. Het zuidelijke deel van de polder is daarbij bebouwd door industrieterreinen de Kavelen en IBF.

6.9.5.2 Kernkwaliteiten

Kenmerkende kwaliteiten in de veenpolders die we willen behouden en versterken:

- Langgerekte strokenverkaveling, waarbij de verkavelingsrichting en structuur nog wordt bepaald door de veenontginning;
- Dijken, polderdijken, petgaten;
- Aanvullen met bebouwingskarakteristiek (zie nota erfgoed)
- Waterstructuur met ringvaarten, sloten en polderrijken (poldersysteem);
- Open landschap met ruimtelijke geleding door de laanstructuren en de verschillende ruilverkavelingsbosjes;
- Aanwezigheid van flora en fauna; met name in de laanstructuren en de verschillende ruilverkavelingsbosjes van Staatsbosbeheer;
- Het opkwellende grondwater van de hogere zandgronden heeft over het algemeen een goede kwaliteit, is rijk aan mineralen (vooral kalk en ijzer).

6.9.5.3 Functionele gebiedsomschrijving

De veenpolders hebben voornamelijk een agrarische functie, waarbij in een aantal gebieden het accent sterk op natuur of agrarisch natuurbeheer ligt. Daarnaast liggen er diverse woonpercelen in het gebied. Het gebied valt te typeren als een rustig buitengebied.

6.9.5.4 Ontwikkelingen en opgaven

Algemene opgaven die spelen in het buitengebied zijn benoemd in paragraaf 5.5 en/of 6.9.1. Specifiek voor dit gebied spelen de onderstaande aspecten.

De veenpolders behoren tot de laagst gelegen gebieden van Friesland. Vanwege de lage ligging is de berging van water in natte periodes een aandachtspunt in dit gebied. In verband met klimaatverandering verwachten wij dat veenpolders vaker een rol gaan spelen bij het (tijdelijk) opvangen van water.

Het dalen van de veenbodem (in de omgeving) en de daardoor noodzakelijke aanpassing van de waterhuishouding kan leiden tot problemen met funderingen.

In het kader van de Fietsagenda Zuidoost-Friesland 2019-2023 is onderzoek gedaan naar het realiseren van een snelfietsroute tussen Heerenveen en Drachten. Een mogelijke route loopt door het deelgebied Veenpolders. Realisatie van deze fietsroute voorziet in een gezonder en duurzamer verkeersalternatief.

6.9.5.5 Aandachts- en uitgangspunten

- De veenpolder vormt een relatief nieuw en grootschalig landschapstype in onze gemeente. We zien hier aanknopingspunten voor een transformatie van het landschap. De ruilverkavelingsbosjes en groenstructuren kunnen verder worden versterkt tot een afwisselend en aantrekkelijk landschap, waar ook ruimte is voor nieuwe functies op het gebied van klimaatadaptatie (waterberging) en energieopwekking. Bij het toevoegen

van nieuwe functies wordt de verkavelingsrichting van het landschap steeds benadrukt en versterkt;

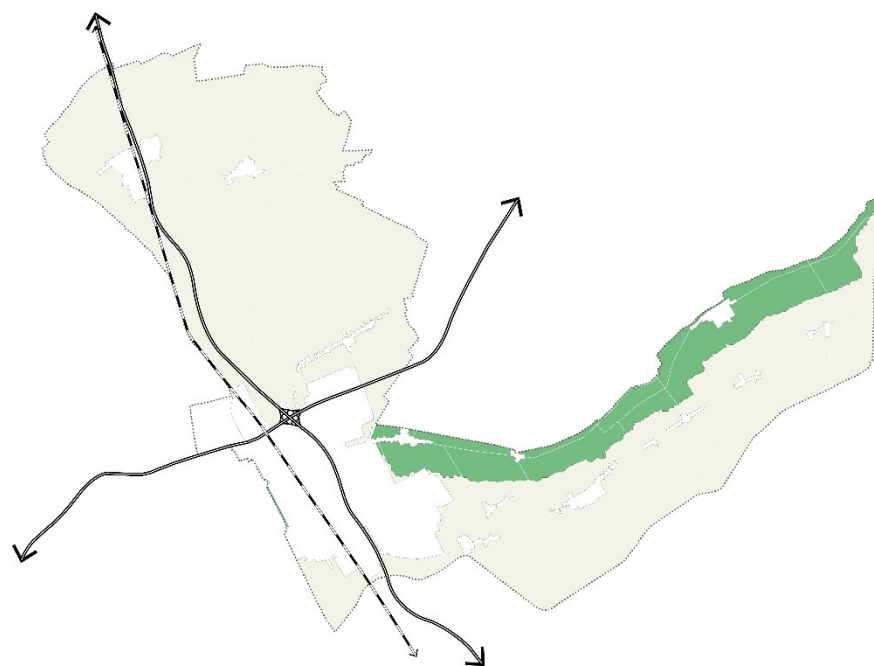
- Het aanplanten van nieuwe landschapselementen draagt zoveel mogelijk bij aan het versterken van de bestaande landschapsstructuur (o.a. verkavelingsrichting) en de biodiversiteit;
- Een nieuwe snelfietsroute tussen Heerenveen en Drachten wordt door de gemeente zoveel mogelijk gefaciliteerd. Daarbij zetten we in op een aantrekkelijke en comfortabele fietsroute, die optimaal wordt ingepast in het landschap;
- Bij uitbreiding van bestaande agrarische erven houden we rekening met een zorgvuldige inpassing in het landschap. Bij schaalvergroting tot 2,0 ha vragen we de initiatiefnemer om het opstellen van een landschappelijk inpassingsplan. Bij grotere erven vragen we ook om een kwaliteitsimpuls in het landschap, waarmee het plan een bijdrage levert aan het versterken van de landschappelijke kernkwaliteiten;
- Het vergroten van het waterbergend vermogen, koppelen we aan het “leesbaar” maken van het landschap en het vergroten van de biodiversiteit. Bij het graven van nieuwe sloten wordt aangesloten bij de bestaande kavelrichting en hebben we een voorkeur voor sloten met flauwe taluds (natuurvriendelijke oevers);
- Kleinschalige toeristisch-recreatieve ontwikkelingen worden gestimuleerd. In dit gebied denken we daarbij aan het herstel van cultuurhistorische routes, rustpunten, bed & breakfast, kamperen bij de boer, kleinschalige gastaccommodaties of innovatieve verblijfsrecreatieconcepten.

6.9.6 Hoogveenontginning

6.9.6.1 Ontstaansgeschiedenis

Dit landschapstype is ontstaan door de ontginning van het hoogveen. Deze ontginning is in 1551 gestart in Heerenveen en heeft zich in een aantal eeuwen oostwaarts verplaatst tot voorbij Jubbega (3de sluis). De langwerpige veengebieden werden in de lengte met een kanaal doorsneden: de Schoterlandse Compagnonsvaart. Haaks daarop werden zogenoemde wijken (of wiken) gegraven en weer haaks daarop greppels. De vaarten en wijken dienden zowel voor de afvoer van turf als voor de ontwatering van het gebied.

6.9.6.2 Kernkwaliteiten

- Kenmerkende ontginningsstructuur die wordt gevormd door de Schoterlandse compagnonsvaart (hoofdstructuur) en de wijken;
- Laanbeplanting langs de vaart;
- Halfbesloten landschap door de aanwezigheid van elzensingels langs de wijken;
- Aanvullend op de bebouwing langs de Compagnonsvaart: kleinere bebouwingsstructuren langs de wijken en incidenteel vrij liggende bebouwing in het landschap;
- Aanwezige zandpaden/onverharde paden.

6.9.6.3 Functionele gebiedsomschrijving

De landerijen in de hoogveenontginning hebben in veel gevallen een agrarische functie. De meeste boerderijen zijn gevestigd aan de Compagnonsvaart. Aan de wijken komen echter veel kleinschalige percelen voor, waarbij de woonfunctie dominant is en af en toe ook niet-agrarische bedrijfsactiviteiten worden uitgeoefend. Dit gebied wordt daarom gezien als een buitengebied met het accent op functieverweving.

6.9.6.4 Ontwikkelingen en opgaven

Algemene opgaven die spelen in het buitengebied zijn benoemd in paragraaf 5.5 en/of 6.9.1. Specifiek voor dit gebied zijn er mogelijkheden voor de ontwikkeling van toerisme en recreatie, gericht op de ontdekking van het landschap en de historie van veenontginning.

6.9.6.5 Aandachts- en uitgangspunten

- Bij uitbreiding van bestaande agrarische erven houden we rekening met een zorgvuldige inpassing in het landschap. Bij schaalvergroting tot 2,0 ha vragen we om het opstellen van een landschappelijk inpassingsplan. Bij grotere erven vragen we ook om een kwaliteitsimpuls in het landschap;
- Bij het graven of dempen van sloten wordt het oorspronkelijke wijkenpatroon zoveel mogelijk versterkt;
- Waar mogelijk dragen nieuwe landschapselementen bij aan het versterken van de bestaande landschapsstructuur (o.a. verkavelingsrichting) en de biodiversiteit;
- Kleinschalige toeristisch-recreatieve ontwikkelingen worden gestimuleerd. In dit gebied denken we daarbij aan het herstel van cultuurhistorische routes, het uitbreiden van het wandel- en ATB- en ruiterpadennetwerk, rustpunten, bed & breakfast, kamperen bij de boer, kleinschalige gastaccommodaties of innovatieve verblijfsrecreatieconcepten.

6.9.7 Woudontginning

6.9.7.1 Ontstaansgeschiedenis

Langs de hoger gelegen verbindingsweg van Oudeschoot naar Donkerbroek, kwamen in de Middeleeuwen verschillende boerderijen en verspreid liggende bebouwing tot ontwikkeling. Vanuit deze bewoning werd het gebied in gebruik genomen en ontgonnen.

De hoger gelegen gronden waren omstreeks 1850 voornamelijk als bouwland in gebruik. Aan de noordzijde werden de akkers begrensd door hoogveen dat oorspronkelijk begroeid was met bos en heide (woeste gronden). De woeste gronden werden grotendeels in cultuur gebracht. Daarbij speelden de grootgrondbezitters en de ontginningsmaatschappijen een grote rol. Nog altijd liggen in de gemeente vele kleine bosjes, vooral ten noorden van de Schoterlandseweg.

De natuurgebieden Ketliker heide en Ketliker schar zijn een restant van de vroegere uitgestrekte heidegebieden in Zuidoost Fryslân en in eigendom en beheer van It Fryske Gea. Het gebied is 400 hectare groot en bestaat uit bos, heiderestanten, (venige) beekdalgraslanden en houtwallen.

6.9.7.2 Kernkwaliteiten

Kenmerkende kwaliteiten in de woudontginning die we willen behouden en versterken:

- De bebouwingsstructuur buiten de Schoterlandseweg bestaat veelal uit verspreid liggende percelen met agrarische functies of woonfuncties;
- Karakteristiek voor deze streek zijn woudhuisjes en kleine boerderijtjes. Verder veel vrijstaande woonhuizen, vaak georiënteerd op de openbare weg;

- Kleinschalig coulissenlandschap aan weerszijden van de Schoterlandse weg, met een afwisseling van bos, houtsingels en open weiden;
- De verkaveling bestaat uit veelal smalle percelen haaks op de Schoterlandse weg;
- Groot waterbergend vermogen (hoger gelegen zandgrond);
- Een binnenweg gelegen op het hoogste deel van de dekzandrug en een buitenweg op de overgang van de rug naar het beekdal;
- Fijnmazige structuur voor langzaam verkeer (fietsers en wandelaars);
- Aanwezige zandpaden/onverharde paden.
- De Ekokathedraal bij Mildam

6.9.7.3 Functionele gebiedsomschrijving

Door de fijnmazige landschapsstructuur en de aanwezigheid van veel natuurgebiedjes is de woudontginning minder geschikt voor grootschalige landbouw. Naast de agrarische functie, zijn wonen en recreëren belangrijke functies. Het gaat hier om buitengebied met het accent op functieverweving.

6.9.7.4 Ontwikkelingen en opgaven

Het kleinschalige coulissenlandschap is een geliefd gebied bij inwoners, toeristen en recreanten. Beheer en behoud van deze kenmerkende landschapselementen is een belangrijke opgave. Naast de SBB en It Fryske Gea is het merendeel van de landschapselementen particulier eigendom, veelal van agrariërs

Het landschap biedt mogelijkheden voor kleinschalige recreatie in de vorm van wandelen of fietsen door al bestaande routestructuren. Met name in de omgeving van het landgoederenlandschap Oranjewoud en het Ketliker Schar bestaan mogelijkheden om het ruiter, men-, wandel- ATB- en fietsnetwerk verder uit te breiden.

Als gevolg van klimaatverandering en de daling van de bodem in het veengebied, kan de verdroging in de hoger gelegen zandgebieden toenemen. Daarom is het belangrijk om in dit deelgebied zoveel mogelijk water vast te houden in de bodem. Ketliker Schar en Kelikerheide zijn opgenomen in de TOP-lijst, de inventarisatielijst voor verdroogde gebieden. Met name aan de

oostzijde van het Ketliker Schar ligt een laagte buiten de EHS. Zo lang de lage landbouwpercelen aan de oostzijde niet als natuur zijn begrensd kan de natuurlijke afwatering van het Katlikerschar (via deze laagte) niet worden hersteld. Aan de westzijde ligt een heidegebied dat verdrogende invloed ondervindt van de grenssloot met de omgeving.

6.9.7.5 Aandachts- en uitgangspunten

- Bij uitbreiding van bestaande agrarische erven houden we rekening met een zorgvuldige inpassing in het landschap. Bij schaalvergroting tot 1,5 ha vragen we de initiatiefnemer om het opstellen van een landschappelijk inpassingsplan. Bij grotere erven vragen we ook om een kwaliteitsimpuls in het landschap, waarmee het plan een bijdrage levert aan het versterken van de landschappelijke kernkwaliteiten;
- Bij het realiseren van zonneparken en (kleine) windmolens houden we rekening met de bestaande kernkwaliteiten (inpassen binnen het raamwerk van houtsingels);
- Kleinschalige toeristisch-recreatieve ontwikkelingen worden gestimuleerd. In dit gebied denken we daarbij aan het herstel van cultuurhistorische routes, het uitbreiden van het wandel- en ATB- en ruiterpadennetwerk, rustpunten, bed & breakfast, kamperen bij de boer, kleinschalige gastaccommodaties of innovatieve verblijfsrecreatieconcepten;
- Bij het uitbreiden van erven of het realiseren van nieuwe functies, wordt de structuur van houtsingels langs de (oorspronkelijke) perceelsgrenzen zoveel mogelijk aangevuld en versterkt. Nieuwe landschapselementen dragen bij aan het versterken van de bestaande landschapsstructuur (o.a. verkavelingsrichting) en de biodiversiteit;
- Bij bouwplannen en ontwikkelingen in dit deelgebied streven we naar het infiltreren en vasthouden van water in de bodem;
- De Ekokathedraal wordt gekoesterd als bijzondere combinatie van cultuur en natuur. Bij een toenemend aantal bezoekers, houden we rekening met het woon- en leefklimaat van omwonenden.

6.9.8 Beekdal Tjonger

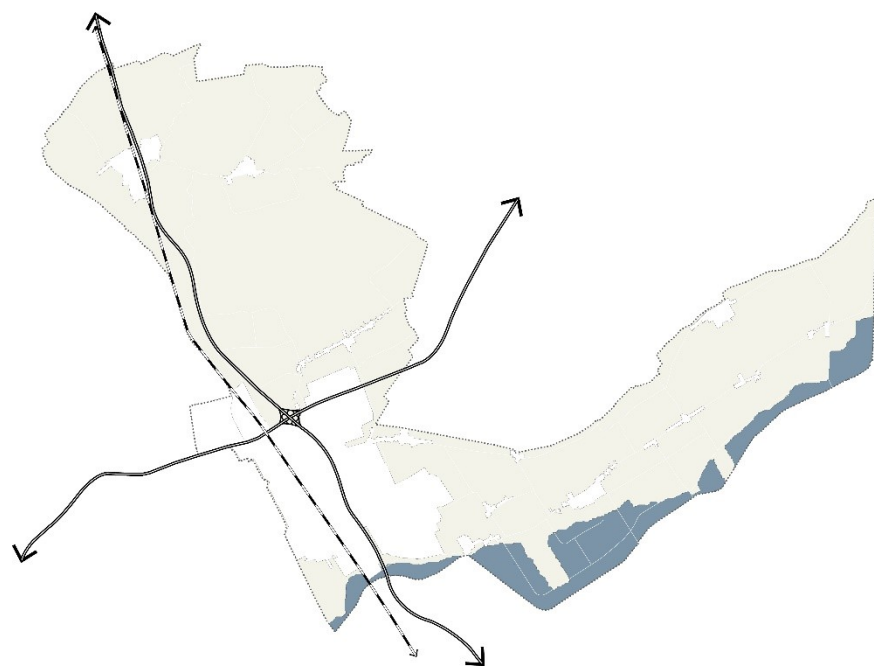
6.9.8.1 Ontstaansgeschiedenis

Tijdens de voorlaatste ijstijd, het Saalien (200.000 v. Chr.), ontstonden in Zuidoost-Friesland, als gevolg van de opstuwende werking van het landijs, noordoost-zuidwest lopende ruggen. In de gletsjertongen voor het ijsfront hebben zich brede beekdalen gevormd, zoals het beekdal van de Tjonger.

De lager gelegen gronden langs de Tjonger waren vanaf de bewoonde zandrug langs de Schoterlandse weg lange tijd in gebruik als weide- en hooilanden. Langs de Tjonger en in het noordelijk deel van de gemeente was sprake van een lange en smalle strokenverkaveling: een typische verkaveling voor de hooilanden.

Tijdens de 80-jarige oorlog maakte de Tjonger deel uit van de Friese Waterlinie. Bij de Schoterbrug (bij Oudeschoot) en de Tolhuisbrug waren schansen gebouwd; dit waren de enige doorgangen richting Leeuwarden. Op deze manier werd de Friese hoofdstad beschermd.

Eind 19^e eeuw werd de kronkelende Tjonger rechtgetrokken en geschikt gemaakt voor scheepvaart. In de jaren 60 is langs de Tjonger een ruilverkaveling uitgevoerd, waardoor er relatief grootschalige landbouwkavels voorkomen.

6.9.8.2 Kernkwaliteiten

- Grootschalig open gebied, met verspreid liggende boerderijen langs ruilverkavelingswegen;
- Lange zichtlijnen, onbebouwde ruimtes en het ontbreken van weg- en erfbeplanting bepalen hier het landschapsbeeld;
- Aanwezigheid natte natuurgebieden, zoals de Tjongerdellen;
- Struweelbosjes langs de Tjonger;

- Aanwezigheid van aardkundige waarden: oude meanders van de Tjonger, en een geleidelijke overgang van een keileemrug naar een beekdal;
- Onderdeel van de Friese Waterlinie (cultuurhistorisch erfgoed). Waarbij ter plaatse van doorwaadbare plekken schansen waren gevormd (Schoterschans en Tolbrugschans);
- Door de aanwezigheid van doorlopende fietspaden en een bevaarbare waterverbinding een belangrijke functie op het gebied van recreatie en toerisme;
- Het opkwellende grondwater van de hogere zandgronden heeft over het algemeen een goede kwaliteit, is rijk aan mineralen (vooral kalk en ijzer) en geeft aanknopingspunten voor de ontwikkeling van (nieuwe) natuurwaarden.

6.9.8.3 Functionele gebiedsomschrijving

Mede door ruilverkaveling is de Tjongervallei geschikt voor de agrarische functie. Langs de Tjonger zelf liggen verspreid enkele woonfuncties en (kleinschalige) recreatieve functies. Het gebied valt te typeren als rustig buitengebied met het accent op de agrarische functie in een groot deel van het gebied en het accent op recreatie langs de Tjonger.

6.9.8.4 Ontwikkelingen en opgaven

Langs de Tjonger liggen mogelijkheden om routegebonden recreatie verder te ontwikkelen en de (oorspronkelijke) beekloop beter herkenbaar en beleefbaar te maken. Daarbij ligt vanuit verschillende dorpen een wens om het fietspad langs de Tjonger te verlengen en te verbreden.

In verband met klimaatverandering gaan beekdalen vaker een rol spelen bij het (tijdelijk) opvangen van water. Het beekdal van de Tjonger is zeer geschikt voor het (tijdelijk) bergen van water en het ontwikkelen van nieuwe natte natuurgebiedjes. Dit is vooral aan de orde in gebiedjes waar (overheids)partijen als de gemeente, Wetterskip Fryslân, Staatsbosbeheer of de provincie al gronden in eigendom hebben. Het beekdal kan hierdoor een sterkere rol als ecologische verbindingszone vervullen (onderdeel van het natuurnetwerk).

In de Tjongerdellen is momenteel geen sprake van grote verdrogingsproblemen. Door maatregelen in het verleden (herstel meanders, opheffing bemaling) zijn de omstandigheden voor vochtig hooiland voldoende (bron: Watergebiedsplan Tjonger).

6.9.8.5 Aandachts- en uitgangspunten

- Bij het toevoegen van nieuwe functies vormt behoud van de openheid een belangrijk uitgangspunt. Omdat het gaat om een grootschalig gebied, is het toevoegen van nieuwe erven in de open ruimte een mogelijkheid, zolang er voldoende zichtlijnen over het beekdal in stand blijven;
- Bij uitbreiding van bestaande agrarische erven houden we rekening met een zorgvuldige inpassing in het landschap. Bij schaalvergroting tot 2,5 ha vragen we de initiatiefnemer om het opstellen van een landschappelijk inpassingsplan. Bij grotere erven vragen we ook om een kwaliteitsimpuls in het landschap, waarmee het plan een bijdrage levert aan het versterken van de landschappelijke kernkwaliteiten;
- Kleinschalige toeristisch-recreatieve ontwikkelingen worden gestimuleerd. In dit gebied denken we daarbij aan het verlengen en verbreden van het fietspad langs de Tjonger, het toevoegen van rustpunten, bed & breakfast, kamperen bij de boer, kleinschalige gastaccommodaties of innovatieve verblijfsrecreatieconcepten;
- Wanneer er sprake is van (integrale) gebiedsontwikkeling, is het onze ambitie om het verbreden en verlengen van het fietspad langs de Tjonger daar op te laten meeliften;
- Nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen doen geen afbreuk aan het natuurlijke bodem- en watersysteem in het beekdal (inclusief de waterbergende functie). De waterbergende functie kan worden vergroot door het verbreden van bestaande sloten;
- Ontwikkeling van nieuwe natte natuur is gewenst. Het ligt voor de hand dat gebieden waar (overheids)partijen als de gemeente, Wetterskip Fryslân, Staatsbosbeheer of de provincie de gronden in eigendom hebben hiervoor het eerst in aanmerking komen.

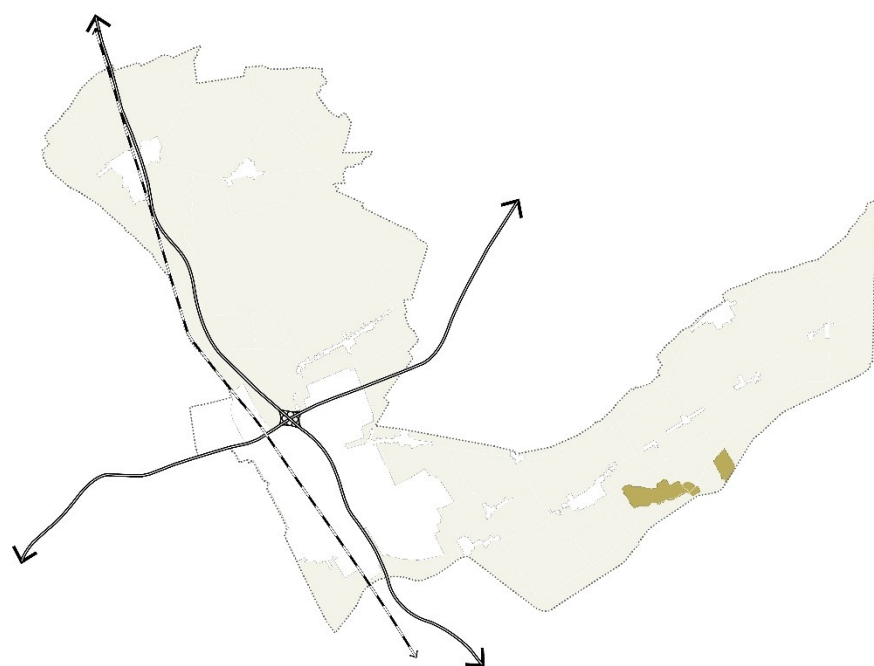

6.9.9 Heideontginningen

6.9.9.1 Ontstaansgeschiedenis

Ten noorden van de oorspronkelijke Tjonger liggen hier en daar rivierduintjes, waarvan de "Kiekenberg" bij Oudehorne het hoogste punt van de gemeente vormt. Dit natuurgebied bestaat uit de drie deelgebieden; Grote- en Kleine Kiekeberg en het Tolheksbos. Het gebied, met een totale oppervlakte van bijna 100 hectare, ligt ten zuiden van Oudehorne op de noordrand van het Tjongerdal en is in eigendom en beheer van Staatsbosbeheer.

Het Schuregaasterveld bestaat uit een heiderestant op de noordelijke beekdalhelling van de Tjonger. Het gebied is daarnaast deels in gebruik als landbouwgrond. De heide bestaat uit zowel droge als natte heide met veentjes. Ook is een oude Tjonger meander aanwezig die weer is open gegraven. De heideontginningen hebben in onze gemeente overwegend een natuur- en bosbestemming gekregen.

6.9.9.2 Kernkwaliteiten

- Natuurwaarden van de Kiekenberg en het Schuregaaster veld;
- Plaatselijk is aanzienlijk reliëf aanwezig. De Kiekenberg maakt daarom onderdeel uit van een aardkundig waardevol gebied langs de Tjonger;
- Heideontginningen kennen van origine vaak een rechthoekige, rationale verkaveling. Deze verkaveling is op veel plekken verloren gegaan door natuurlijke processen;
- Er is vrijwel geen bebouwing aanwezig.

6.9.9.3 Functionele gebiedsomschrijving

De heideontginningen vormen natuurgebieden, met een beperkte (extensieve) recreatiefunctie. Daarnaast liggen er verspreid in het gebied verschillende landbouwgronden.

6.9.9.4 Ontwikkelingen en opgaven

Als gevolg van klimaatverandering en de daling van de bodem in het veengebied, kan de verdroging in de hoger gelegen zandgebieden toenemen. Het Schuregaaster veld is opgenomen in de TOP-lijst, de inventarisatielijst voor verdroogde gebieden. Hierin zijn diverse knelpunten aangegeven, zoals de doorsnijding van het natuurgebied met enkele diepe watergangen. Ook diverse delen van de Kiekenberg hebben te maken met verdroging. Daarom is het belangrijk om in dit deelgebied zoveel mogelijk water vast te houden in de bodem.

6.9.9.5 Aandachts- en uitgangspunten

- In deze deelgebieden ligt het accent op de natuurfunctie. Nieuwe bebouwing in het gebied is in principe niet aan de orde, tenzij het kleinschalig is en ten dienste staat van het beheer of de beleving van het natuurgebied en de natuurwaarden. Bestaande bedrijven en woonerven in het gebied behouden hun perceelsgebonden ontwikkelmogelijkheden (nieuwe bebouwing wordt toegevoegd op het bestaande erf);
- Het gebruik van bestaande landbouwpercelen blijft mogelijk;
- Bij ontwikkeling van de toeristisch-recreatieve medegebruik houden we rekening met de draagkracht en natuurwaarden in het gebied;
- Waar mogelijk, dragen nieuwe ontwikkelingen (in de omgeving) bij aan het functioneren van het natuurlijke bodem- en watersysteem in het beekdal en het bestrijden van verdroging in natuurgebieden.